

Boel Lindberg:

En ifrågasatt pionjär – om Tobias Norlind och den svenska musikvetenskapens tillkomsthistoria

Tobias Norlinds namn nämns nästan alltid i de berättelser som genom åren skrivits om hur musikvetenskap blev ett universitetsämne i Sverige. Den roll han spelade i framväxten av disciplinen har däremot tolkats olika. Carl-Allan Moberg, från 1947 innehavaren av landets första professur i ämnet, tecknar i sin dödsruna över Norlind samma år en bild som betonar Norlinds roll som initiativtagare till Svenska samfundet för musikforskning, hans pionjärinsatser som faktasamlade och systematiserande musikforskare samt hans populariserande skriftställerier på musikens område.¹ Norlinds fruktlösa försök från det han 1909 blev oavlönad docent vid Lunds universitet att där få en avlönad tjänst som forskare/lärare skyndar Moberg snabbt över liksom hans ansträngningar att efter sin flytt till Stockholm 1918 få en fast position vid Stockholms högskola eller vid Uppsala universitet från vilken han kunnat verka för ett etablerande av musikvetenskap som ett universitetsämne.² Han nämner heller inte att Norlind var landets ende examinator i ämnet långt in på 1920-talet och att han under denna period spelade en viktig roll som lärare och handledare för den första generationen musikforskare.

Moberg hade en gång i tiden, i början av 1920-talet, själv haft Norlind som lärare men valde tidigt att fortsätta studierna utomlands i Wien, Freiburg och Basel. Efter det att Moberg 1927 lagt fram sin licentiatavhandling i ämnet och något senare samma år disputerat för doktorsgraden i musikvetenskap vid Uppsala universitet, blev det främst han som kom att leda utvecklingen av ämnet fram till det att en självständig professur inrättades 1947. Norlinds direkta inblandning i disciplinens fortsatta uppbyggnad upphörde ungefär samtidigt och i fortsättningen verkade han som ”fri” forskare med bas i de tjänster som lärare vid KMA:s undervisningsverk och föreståndare för Musikhistoriska museet vilka han innehade fram till sin död.³

Norlinds dödsdag inträffade den 8 augusti 1947, drygt ett halvår efter det att Carl-Allan Moberg installerats som professor. Det innebar att han hann få uppleva att det mål han själv som ung man en gång satt upp förverkligades, d.v.s. att se ämnet musikvetenskap representerat som självständigt ämne vid ett svenskt universitet. Huruvida Norlind vid denna tid var medveten om att hans egen roll som igångsättare av förloppet höll på att glömmas bort vet vi inte. I *Sohlmans musiklexikon*, utgivet i två upplagor 1948–1952 respektive 1975–1979, råder det ingen tvekan om att det är Moberg som ses som ”grundaren av den sv. Musikvetenskapen som modern universitetsdisciplin.” Norlinds roll som lärare till Moberg eller som pionjär och

¹ Moberg 1947.

² Moberg 1947: 13.

³ Musikhistoriska museet ingår från 2017 i det statliga komplexet Scenkonstmuseet. För historik se <https://scenkonstmuseet.se/om-scenkonstmuseet/historia/> (hämtad 19 november 2018).

pådrivare för en etablering av ämnet vid ett svenskt universitet nämns överhuvudtaget inte.⁴ Även i lexikonets artikel ”Musikforskning” tonas Norlinds roll i sammanhanget ner.⁵ Här nämns dock att han var docent i musik- och litteraturhistoria 1909–1919 i Lund och utförde en ”pionjärgärning” men någon precisering av vad denna omfattade görs inte.

Successivt från 1970-talet början och framöver börjar emellertid insikten om Norlinds roll som igångsättare av en process som ledde till musikvetenskapens födelse som universitetsdisciplin åter få fäste bland svenska musikforskare.⁶ Ingmar Bengtsson, Mobergs efterträdare som professor i musikvetenskap i Uppsala, kommer in på Norlinds betydelse i biografin över Moberg i *Svenskt biografiskt lexikon* och väljer att med formuleringen: ”det var han [Moberg] som efter Tobias Norlinds mångsidiga pionjärinsatser lade grunden till svensk musikforskning som akademisk disciplin”, att ge den en mer positiv framtoning genom adjektivet ”mångsidig”.⁷ Omvärderingen av Norlinds roll är fullt etablerad i början av 1990-talet när Folke Bohlin i sin biografi över Norlind i *Svenskt biografiskt lexikon* (SBL) faller slutomdömet att han ”obestriddligen både som forskare och som lärare lagt en solid grund för svensk musikvetenskap. Det är hans betydelsefullaste insats.”⁸ Än tydligare framhäver Bohlin denna roll i förordet till antologin *Om Tobias Norlind – en pionjär inom musikforskningen*: ”Tobias Norlind [har] vid sidan av flera andra viktiga insatser gjort sig förtjänt av epitetet *den svenska musikvetenskapens grundare*.”⁹ Bohlins viktigaste argument för att Norlind skall räknas som ämnets egentlige grundare är dennes bedrift att från 1913 inleda arbetet att upprätta en studieplan för ämnet musikhistoria med musikteori som skulle kunna ingå i såväl en kandidatexamen som en licentiatexamen. Denna studieplan godkändes av Kungl. Maj:t 1915.¹⁰

Syfte

Ambitionen i arbetet med denna text har varit att tränga bakom den motsägelsefyllda historia som berättats om hur musikvetenskap blev ett självständigt ämne i det svenska universitetsväsendet. Vem är den egentlige upphovsmannen i sammanhanget – Moberg eller Norlind? Är det Norlind som är den verkliga grundaren så som Bohlin hävdar? Eller gäller det som många andra menar, nämligen att Moberg var den som inrättade ämnet vid ett universitet och därför rätteligen skall betraktas som dess upphovsman?

⁴ Wallin 1951 och Lönn 1977.

⁵ Moberg 1951: 1083.

⁶ Jfr. Bengtsson 1971 och 1973 samt Dahlstedt 1986). Den senast publicerade texten där Norlinds roll i ämnets institutionella historia berörs är Ternhag 2016 (under rubriken ”Akademien granskar/Musikvetenskap; se <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:su:diva-127202>, hämtad 15 november 2018).

⁷ Bengtsson 1987.

⁸ Bohlin 1991 (hämtad 2018-05-11).

⁹ Bohlin 2004a: 5.

¹⁰ Om studieplanen se vidare Bohlins artikel i denna volym s. 59 ff.

Sociologen Pierre Bourdieu har i flera sammanhang diskuterat frågor kring vad det innebär att en person utnämns till skapare eller upphovsman. ”Vem skapar skaparen?” frågar han i en forskningsrapport 1977 och samma fråga är några år senare ämne för ett anförande på *École nationale supérieure des arts* i Paris.¹¹ I båda dessa texter granskar Bourdieu kritiskt den karismatiska ideologi som lyfter fram ”den *som synes vara producent*, målaren, kompositören, författaren, alltså ’upphovsmannen’” och därmed blockerar frågan om vad det är som ”auktoriserar upphovsmannen, vad som skapar den auktoritet som upphovsmannen auktoriserar sig med.”¹²

Bourdieu ställer sin fråga om upphovsmannaskapets betydelse i sammanhang där han granskar mytbildningen om konstnärskap och genialitet inom det konstnärliga fältet. ”Konstens universum är ett universum av tro, tron på gåvan, tron på den oskapade skaparens unika karaktär”,¹³ skriver han, och inriktar sig sedan på att lyfta fram de sociala sammanhang som skapar förutsättningar för att ett nytt ”unik” konstverk kunnat komma till stånd. Detta resonemang kan flyttas över och tillämpas på ett vetenskapligt fält som musikvetenskap, menar jag, inte minst därför att det rör ett vetenskapsområde som historiskt sett sysslat med musikverk som en produktion av konstnärliga artefakter där främst upphovsmannens roll betonats. Det som hittills kännetecknat historieskrivningen kring hur musikvetenskap som ämne etablerades i Sverige är en fixering av den betydelse den ene eller andre forskarens insatser (främst Mobergs och Norlinds) spelat i sammanhanget och mindre vilka institutionella förutsättningar som funnits för en framväxt av ämnet. Min undersökning berör därför dels de betingelser som ledde till att Norlind började intressera sig för musik som en akademisk forskningsgren, dels de omständigheter som ledde till att hans roll som musikforskare förminskades och ifrågasattes under ett femtiotal år från 1920-talet och fram till 1970-talet.

Frågan om *hur* Norlinds intresse för att forska om musik uppstod har vidare aldrig direkt ställts i någon av de biografiska texter om honom som nämns här ovan. Min utforskning av hur hans väg fram till den sentida auktoriseringen såg ut inleds därför med några inblickar i hans barndom och ungdomsår och den roll som musik och musicerande då hade i hans liv. Jag kommer vidare att belysa andra förhållanden i Norlinds livsbana som kan förklara de val han kom att göra på 1920-talet. Det innebär att jag kommer in på orsakerna till att han själv inte förmådde förverkliga den brinnande önskan att etablera musikvetenskap som ett självständigt universitetsämne i Sverige som han uttrycker i ett brev till Ewert Wrangel, professor i estetik (innefattande ämnena litteraturhistoria och konsthistoria) vid Lunds universitet. Wrangel var

¹¹ Uttrycket finns som underrubriken ”Vem skapar ’skaparen’?” (*Qui crée le ’créateur’*) för ett avsnitt av Pierre Bourdieu, ’La production de la croyance. Contribution à une économie des biens symboliques’ i *Actes de la recherche en sciences sociales*, III, 13, 1977, pp 3–43. (Svensk övers. av Jan Stolpe: ”Produktionen av tro. Bidrag till en teori om de symboliska tillgångarnas ekonomi’, i Bourdieu 1986). En likartad rubrik – Men vem har skapat skaparna? – använde Bourdieu för ett anförande som han höll i april 1980 på *École nationale supérieure des arts* i Paris. I svensk översättning finns denna text publicerad i Bourdieu 1992.

¹² Bourdieu 1986: 151.

¹³ Bourdieu 1992: 229.

den akademiske lärare i Lund som Norlind hade bäst kontakt med långt in på 1920-talet. I brevet diskuterar Norlind lämplig strategi inför den docentansökan som han just är i färd med att lämna in och avslöjar då den livsdröm han vill förverkliga:

Musikhistorien och folkloristiken komma alltid att bli mina hufvudämnen, och skall jag aldrig upptaga andra ämnen. Att jag emellertid med glädje hade sett, att jag från rent litteraturhistoriskt håll hade ansetts kompetent, till docent, må ju förlåtas mig – det är ej vanlig fåfänga, som föreskrifver denna min önskan [att bli docent] utan en öfvertygelse, som genomgått tioårigt eldprof, att musikhistorien endast på denna bas kan utveckla sig till erkännande i Sverige af själfständig vetenskap.¹⁴

Denna dröm tycks Norlind ha släppt omkring 1927/28. Min framställning slutar där.

Norlinds uppväxtmiljö

I de nämnda berättelserna om ämnets framväxt liksom i de direkt biografiska texterna om Norlind är det slående att han framställs som en färdig och fulländad musikforskare när han 1909 utnämns till oavlönad docent i litteratur- och musikhistoria vid Lunds universitet och därmed introducerar ämnet i den svenska akademiska miljön. Det är endast i Bohlins artikel i *Svenskt biografiskt lexikon* som en något fylligare beskrivning lämnas av Norlinds väg fram till en docentur som endast till hälften omfattar disciplinen. Men också i denna text blir det en gåta hur och varför den unge Norlind med outtröttligt nit och envishet satsade på ett forskningsområde som ännu inte existerade i den svenska akademiska världen.

Bohlins biografi över Norlind startar med hur Norlind direkt efter studentexamen i Lund 1897 skriver in sig vid Lunds universitet.¹⁵ Här bedriver han under den första terminen ”praktiska och teoretiska musikstudier i anslutning till Akademiska kapellets verksamhet under Alfred Bergs ledning.” På våren 1898 ger han sig iväg till konservatoriet i Leipzig för att främst fortsätta sina studier i pianospel. Ett halvår senare beger han sig till München och får där kontakt med musikforskaren, sedermera professorn Adolf Sandberger. Bytet av studieort sker, enligt Bohlin, ”enligt dåtida tysk sed”. Det är mötet med Sandberger som blir av avgörande betydelse ”inte bara för Norlinds eget liv utan för hela den svenska musikvetenskapen, vars grundläggare Norlind kom att bli”, skriver Bohlin. Studierna hos Sandberger tycks ha legat på forskarnivå och Bohlin spekulerar i att Norlind redan som gymnasist hade skaffat sig stora kunskaper i musikhistoria. Från denna tid – hösten 1898 – är det teoretiska studier i musikhistoria som upptar all Norlinds tid. Några praktiska musikstudier hör man inte något om i fortsättningen.

¹⁴ Brev från Tobias Norlind (Sydöstra Skånes folkhögskola, Tomelilla) till Ewert Wrangel 1 juni 1909. Lunds universitetsbibliotek, Specialsamlingar/Brevsamlingen.

¹⁵ Bohlin 2004b: 8.

I det omfattande arkiv som Tobias Norlind lämnat efter sig finns tyvärr inga spår av några självbiografiska anteckningar som hade kunnat kasta ljus över vilken betydelse som musik och musicerande hade för honom under uppväxtåren och gymnasietiden. Däremot har hans äldre bror, konstnären och författaren Ernst Norlind (1877–1952), skrivit en självbiografi där den två år yngre Tobias nämns då och då.¹⁶ Omnämningarna är inte så många men läsaren får en god inblick i familjen och släkten och de sociala sammanhang som kom att gälla för Tobias och hans syskon. Med hjälp av Ernsts självbiografi går det därför att rekonstruera delar av Tobias uppväxtvillkor.

Han föddes 1879 som tredje barnet i ett prästhem i byn Vellinge på Skånes Söderslätt. Båda föräldrarna var lantbor och födda i ”gårdar som haft förbindelse med kyrkan”.¹⁷ För faderns del handlade det om ett hemman som hörde till stiftet och katedralskolan i Lund medan modern kom från ett klockarhem i Saxtorp med tillhörande lantbruk. Fadern, Lars Christensson (1836–1916), hade som liten vaktat får och modern, Johanna Norlind (1846–1917), kunde allt som hörde till skötseln av ett hushåll på landet.¹⁸ Lars Christensson hade uppfostrats i sträng schartauansk anda, en uppväxt som återspeglas i den karaktäristik Ernst Norlind ger av honom: ”hans ansikte, hans hållning, hans gång – allt angav asketen. Han var återhållsam i mat och dryck, och blev till sist ganska mager; hans ansikte blev allt självfullare och mer inåtvänt. Sin mesta tid tillbragte han i sitt bibliotek, lutad över hebreiska, grekiska och latinska böcker.”¹⁹

Modern var född och uppfostrad i en gladare och mer konstnärlig miljö där musiken satt i högsätet. Både Johanna och hennes två systrar hade vackra röster och sjöng mycket i hemmet. Johanna spelade också piano – om man ska tro Ernst var hennes älsklingsstycke Thekla Badarczewskas *Jungfruns bön*. En yngre bror – Nils Peter Norlind (1853–1927) satsade tidigt på en musikerbana.

Modern var också djupt gripen av schartauanismen. Föräldrarnas förlovningstid var ingen uppsluppen glädjetid menar Ernst Norlind. Den övergick i ett protestantiskt äktenskap med många barn, mycken försakelse och ett rikt fromhetsliv. Lars Christenssons första förordnande som präst var en illa betald pastorstjänst i Vellinge. I pastorsbostället ordnades skolundervisning under en tid för de tre äldsta barnen (Laura, Ernst och Tobias) och en del barn från Vellinges mer förmögna lantbrukarhem. En av moderns ogifta systrar stod för undervisningen. Arrangemanget var kortvarigt. Ernst beskriver i självbiografen hur de många barnsängarna i hemmet, trångboddheten i den lilla bostad som familjen hade samt det för hans del trängande behovet av en grundligare förberedelse för inträde i stadsskolan (d.v.s. skola i Lund) ledde till att han själv förflyttades till morföräldrarnas hem i Saxtorp där morbrodern Nils Peter tog på sig uppdraget att läsa med honom och den äldre systemen Laura.²⁰ Sannolikt inträffade detta under

¹⁶ Norlind, E. 1940.

¹⁷ Norlind, E. 1940: 7.

¹⁸ Samtliga barn (utöver Ernst och Tobias även systemen Laura samt bröderna Arnold och Valentin) antog moderns efternamn.

¹⁹ Norlind, E. 1940: 11.

²⁰ Norlind, E. 1940: 56.

en period då Nils Peter var vikarierande kantor i Saxtorp. Åren 1882–88 var han vikarierande kantor i V. Karaby och Saxtorp (d.v.s. i hemförsamlingen) och hoppade in som vikarierande sång- och musiklärare vid Lunds folkskoleseminarium 1883 och 1885. Han blev ordinarie musiklärare vid samma institution 1889 och kombinerade från 1891 denna tjänst med befattningen som organist i den nyuppförda Allhelgonakyrkan i Lund.²¹

Ernst nämner inte i sin självbiografi om samma ordning några år senare också kom att gälla för Tobias. Däremot framgår det av den att kontakterna med morföräldrahemmet och moderns syskon var viktiga och upprätthölls kontinuerligt. Med dem följde också att musik och musicerande hade en självklar plats i prästhemmet i Vellinge. En bana som musiker, helst bekräftad med en högre musikerexamen och gärna i kombination med en akademisk examen sågs på intet sätt som udda. Förhållandet att alla syskonen i prästhemmet sedermera antog moderns efternamn säger något om den viktiga roll detta släktskap med klockarfamiljen i Saxtorp spelade.

Barndomshemmet var emellertid materiellt mycket fattigt, något som starkt påverkade det dagliga livet men också barnens framtidsutsikter. Pengar var hela tiden en bristvara. Det var en självklarhet att alla sönerna skulle studera och för att ordna detta så billigt som möjligt bildade sönerna och modern ett skolhushåll i Lund. Fram mot jul, första året som detta upprättats, blev den svaga ekonomin uppenbar:

En dag frös vi; rummen var icke eldade som förr, och mor gav intet svar när vi frågade varför det var så.

Så småningom blev maten kraftlösare, och vi blev ännu tystare och modstulnare. Ingen vågade fråga mer – vi visste att det skulle plåga mor. Min syster spelade Kuhlaus sonatiner, men de klingade inte som förr, och min bror övade inte Grieg som han brukade.

En kväll bestämdes det att vi skulle resa hem till landet. En av lantbrukarna från vår by var inne i staden – han hade plats för oss alla i sin vagn.

Vi kom hem; men även här spred sig den tunga stämningen överallt.²²

Samma dag bad modern Ernst följa med henne på ett oannonserat besök hos en av byns storbönder. Deras ärende var att låna pengar.

Det framgår inte av Ernst Norlinds berättelse när detta besök ägde rum. En anledning till att modern bad honom följa med var emellertid att hon ville ”att de skall se vad jag har för en duktig pojke” och av detta sluter jag mig till att han var i yngre tonåren, vilket talar för en tid omkring 1890.²³ Familjen Christensson hade 1887 flyttat från Vellinge till Bonderups

²¹ Artikeln Norlind, Nils Peter, i Norlind, T 1916 del II: 723. Enligt denna källa blev Nils Peter Norlind student 1874 och fil.kand. 1876 samt avlade den lägre organist och kyrkosångarexamen 1882 (samtliga examina avlagda i Lund).

²² Norlind, E. 1940: 85.

²³ Norlind, E. 1940: 85.

församling, d.v.s. till en by närmare Lund och sannolikt var det i denna by som storbonden bodde.²⁴ Genom flytten till Bonderup ökade boendeytan för familjen vilket innebar större utrymme för barnen (vid det här laget en dotter och fyra söner).²⁵ Från hösten 1990 ingick också moderns två ogifta systrar i hushållet, ett arrangemang som kom att gälla ända fram till 1911.²⁶

Norlinds gymnasietid

Som tidigare nämnts ordnade familjen Christensson–Norlind från senare delen av 1880-talet ett skolhushåll i Lund där modern Johanna Norlind stod för skötseln under de första åren fram till 1895 då Ernst tog studenten vid Högre allmänna läroverket i Lund (Katedralskolan). Därefter tycks systemen Laura ha tagit över detta ansvar.²⁷ Arrangemanget svetsade samman syskonkretsen, skriver Ernst Norlind i sin självbiografi men i övrigt är hans uppgifter om syskonen mycket sparsamma.²⁸ De var i grunden ganska olika:

I syskonkretsen började var och en att gå för sig och känna sig lycklig i den värld han skapat åt sig. Min närmast yngre bror [Tobias], som var den levandegiorda energien, gick upp i sin musik. Min andre bror [Arnold] satt ständigt vid böckerna, när han icke var samman med sina djur. Min syster sysslade med allt som hörde till livets praktiska sida.²⁹

Tobias avlade sin mogenhetsexamen 1897 vid Lunds privata elementarskola (i folkmun kallad Spyken) d.v.s. vid det andra av stadens gymnasier vid denna tid. Varför bröderna inte gick i samma skola har inte gått att få klarhet i. Möjligen kan Tobias skolval hänga samman med att han åtminstone fram till 1897 var helt inriktad på en professionell bana som musiker om man ska tro Ernst när han beskriver familjens öden vid denna tid:

Ferierna kom, och allting förändrades. Livet tedde sig ljusare, ty far hade fått ett pastorat nere på Söderslätt med så stor lön, att han kunde börja avbetala de gångna

²⁴ Bonderups kyrkoarkiv, Husförhörslängder, SE/LLA/13035/A I/10 (1886–1895), s. 20.

²⁵ De fem barnen var Laura Concordia (1875–1960), Ernst Ludvig (1877–1952), Johan Henrik Tobias (1879–1947), Gottfrid Arnold (1883–1929) och Josef Yngve Valentin (1887–1976). Ett sjätte barn, Rudolf Emanuel, f. 1881 dog efter 8 dygn. [Vellinge kyrkoarkiv, Husförhörslängder, SE/LLA/13448/A I/14 (1881–1885), s. 160 och (1886–1893), s. 188].

²⁶ Anna Norlind (f. 1855) och Beata Norlind (f. 1857). Fram till 1890 hade de bott kvar i klockarhemmet i Saxtorp. Båda föräldrarna var då döda och brodern Nils Peter Norlind hade 1889 flyttat till Lund [Saxtorps kyrkoarkiv, Husförhörslängder, SE/LLA/13330/A I/10 (1885–1897, s. 92)]. Anna och Beata flyttade med familjen till Västra Alstad när Lars Christensson fick tjänst som kyrkoherde där 1897. De står då båda upptagna som lärarinnor. I Västra Alstad bodde de tillsammans med prästfamiljen Christensson-Norlind fram till 1911 då de flyttade till Danmark. [Västra Alstads kyrkoarkiv, Församlingsböcker, SE/LLA/13470/A II/2, s. 167 och SE/LLA/13470/A II/3, bild 198(1905–1914)].

²⁷ Norlind, E. 1940: 128.

²⁸ Norlind, E. 1940: 84.

²⁹ Norlind, E. 1940: 128.

årens skulder. Vi levde nu under gladare förhållanden. Prästfamiljerna i häradet hade många barn, de flesta jämnåriga med oss, och det blev ett livligt umgänge, med musiken som enande band. Två av prästgårdsbarnen, min bror och en av flickorna i grannpastoratet, utbildade sig till yrkesmusiker. Man kunde således få höra både god och väl utförd musik.³⁰

Ett indirekt stöd för Ernsts påstående att Tobias vid den här tiden var inriktad på en bana som yrkesmusiker ges i handlingar bevarade i det stora arkiv efter Tobias Norlind som nu förvaras på Musik- och teaterbiblioteket i Stockholm. Hans slätstrukna studentbetyg vittnar exempelvis ganska explicit om att akademiska studier och examina inte var något han satsat på. I flertalet ämnen fick han bara godkänt betyg. Undantagen är kristendom där han fick betyget Berömlig (A) (vilket knappast var förvånande med tanke på hans bakgrund), vidare tyska där han uppnådde Med beröm godkänd (AB), filosofisk propedeutik med betyget Icke utan beröm godkänd (Ba), naturalhistoria Med beröm godkänd (AB) och teckning Icke utan beröm godkänd (Ba). Saknas gör betyg i ämnet musik – detta ämne tycks överhuvudtaget inte ha funnits på Spyken vid denna tid att döma av den förtryckta betygsblanketten. Genomsnittsbetyget var Godkänd (B) och det blev också detta som skrevs in i det studentbrev som utfärdades när han antogs för studier vid Lunds universitet hösten 1897.³¹

Den ”levandegjorda energien” som Ernst skriver om tycks Tobias i stället ha lagt på musiken. Av en förteckning över den praktiska musikutbildning som han genomgick åren 1894–1898 framgår att han under dessa år var elev hos ”fröken Frédérique Rothstein i Lund (enligt Leschetizkymetoden)”.³² Åren 1897–1898 studerade han vidare violin för universitetskapellmästaren Alfred Berg. Någon gång under 1897 började han även ta lektioner i oboe, valthorn och altbasun för musikdirektören August Sjögren samt började då också delta i Akademiska kapellets övningar, främst som oboist. Vidare inledde han samma år studier i harmonilära med kontrapunkt, kanon och fuga för Berg och i instrumentering för militärorkester för Sjögren.³³ Det framgår inte av förteckningen om dessa studier påbörjades före studentexamen i maj 1897. Mest sannolikt är att det skedde i samband med att han skrev in sig vid Lunds universitet i september 1897. Detta var således de ”praktiska och teoretiska

³⁰ Norlind, E. 1940: 166. Pastoratet på Söderslätt var Västra Alstad där fadern Lars Christensson blev kyrkoherde 1997.

³¹ Musik- och teaterbiblioteket, Stockholm, Tobias Norlinds arkiv (TNA), A:1 Betyg, intyg m.m.

³² TNA, A:1 Betyg, intyg m.m./Meritförteckning. Förteckningen ingår i en sammanställning över sina meriter som Norling lät trycka upp inför en ansökan om en docentanställning vid Lunds universitet 1918. Fredrika (Frédérique) Rothstein (1860–1930) var född i Kristianstad, verkade som musiklärarinna i Lund och avled i Malmö (<https://gw.geneanet.org/karosenius?lang=en&pz=petrus&nz=arosenius+f+rank+av+westren&ocz=0&p=fredrika+c+harlotta&n=rothstein>; hämtad 2018-03-04).

Theodor Leschetizky (1830–1915) var en polsk-österrikisk pianist och musikpedagog ansedd som en av 1800-talets främsta pianolärare vid sidan om Franz Liszt. Bland hans elever fanns Ignacy Paderewski och Arthur Schnabel (https://sv.wikipedia.org/wiki/Theodor_Leschetizky, hämtad 2018-03-02).

³³ TNA, A:1 Betyg, intyg m.m./Meritförteckning s. 2.

musikstudier i anslutning till Akademiska kapellets verksamhet under Alfred Bergs ledning” som Folke Bohlin nämner i SBL-biografin.³⁴

I Tobias Norlinds arkiv (TNA) finns bevarat ett antal anteckningsböcker som han ställde samman under skolåren och de första åren som universitetsstuderande. De ger en god inblick i hans intressen vid denna tid men det är givetvis också tänkbart att urvalet speglar den bild av sin skoltid som han ville förmedla till eftervärlden.

Den äldsta anteckningsboken i samlingen ger en tydlig hänvisning till ett av hans stora intressen livet igenom – trädgårdskunskap. Boken påbörjades 1892 och innehåller anteckningar i botanik. Efter en redovisning av Linnés sexualsystem följer ett antal längre beskrivningar av växtfamiljer med teckningar (se exempel i Fig. 1).³⁵

Många av de andra anteckningsböckerna handlar om musik och utgör tydliga vittnesmål om hur besatt Tobias Norlind tycks ha varit redan vid denna tid att ta reda på allt han kunde finna ut om musik. Arkivets volym 4 innehåller 15 notatböcker av varierande storlek upp till A5-format.³⁶ Den äldsta av dessa har utanpå pärmen påskriften ”Anteckningar i Musik” och på insidan av pärmen årtalen 1893–95. Den innehåller förteckningar över musikverk. En liten notatbok i fickstorlek (ca 8x5 cm) har året 1895 på första bladet. Innehållet består av korta notiser om kända tonsättare uppställda i bokstavsordning. I senare delen av boken finns en ny avdelning där några av tonsättarna ägnas större utrymme. En tredje anteckningsbok, som är större och tjockare, har inskriften ”Tobias Norlind 1895” på första bladet. På blad 2 påbörjas en längre avdelning med ”Mozarts Werke” där han på tyska skriver först om kyrkomusikverken och därefter om de profana verken. Beskrivningarna åtföljs av ett stort antal musikexempel som klistrats in mellan sidorna i anteckningsboken eller direkt på sidorna. En fjärde anteckningsbok handlar om svensk musik – här finns bland annat längre texter om Jenny Lind och August Söderman. Även om flertalet av de 15 notatböckerna rör musik finns här även böcker med anteckningar inom ämnesområden som litteratur, filosofi, fransk grammatik och konsthistoria. En tunn bok vittnar om att Tobias Norlind vid något tillfälle försökt lära sig polska.³⁷

I nästa volym (volym 5): Studier i musikhistoria, finns också ett tiotal svarta anteckningsböcker varav några påbörjades under Norlinds gymnasietid.³⁸ En av dessa har på första sidan påskriften ”T. Norlind 1895 Jan – juli”. Den inleds med en avskrift av en text om Georg Wilhelm Heintze författad av N. P. Norlind.³⁹ Därefter följer texter om bland andra Fredrik Pacius, Johan Fredrik Berwald och Andreas Hallén. Sist i boken återfinns en text om Kristina Nilsson med titeln ”När Kristina Nilsson ’upptäcktes’ på Vrigstads marknad”.

³⁴ Bohlin 1991.

³⁵ TNA, A:3 Studier i diverse ämnen.

³⁶ TNA, A:4 Anteckningar från föreläsningar (slutet av 1800-talet).

³⁷ Några av anteckningsböckerna, som denna med polska glosor, saknar tidsangivelser. Boken kan således mycket väl ha tillkommit efter år 1900.

³⁸ TNA, A:5 Studier i musikhistoria (1–10), Geschichte der Claviertechnik (1898), Swedische Musikgeschichte (1900), Studier i svensk musikhistoria intill 1720 m.m.

³⁹ Sannolikt utgör detta en avskrift av en dödsruna över Wilhelm Heintze som Nils Peter Norlind skrev 1895 och fick publicerad i *Nya Lund*, jan 1895. Nils Peter Norlind var Tobias Norlinds morbror.

Sannolikt utgör de flesta texterna i denna anteckningsbok avskrifter ur böcker eller tidskrifter/dagstidningar som Tobias Norlind haft till läns. I flera fall, som i fråga om Kristina Nilsson-texten, har han inte angett någon källa.

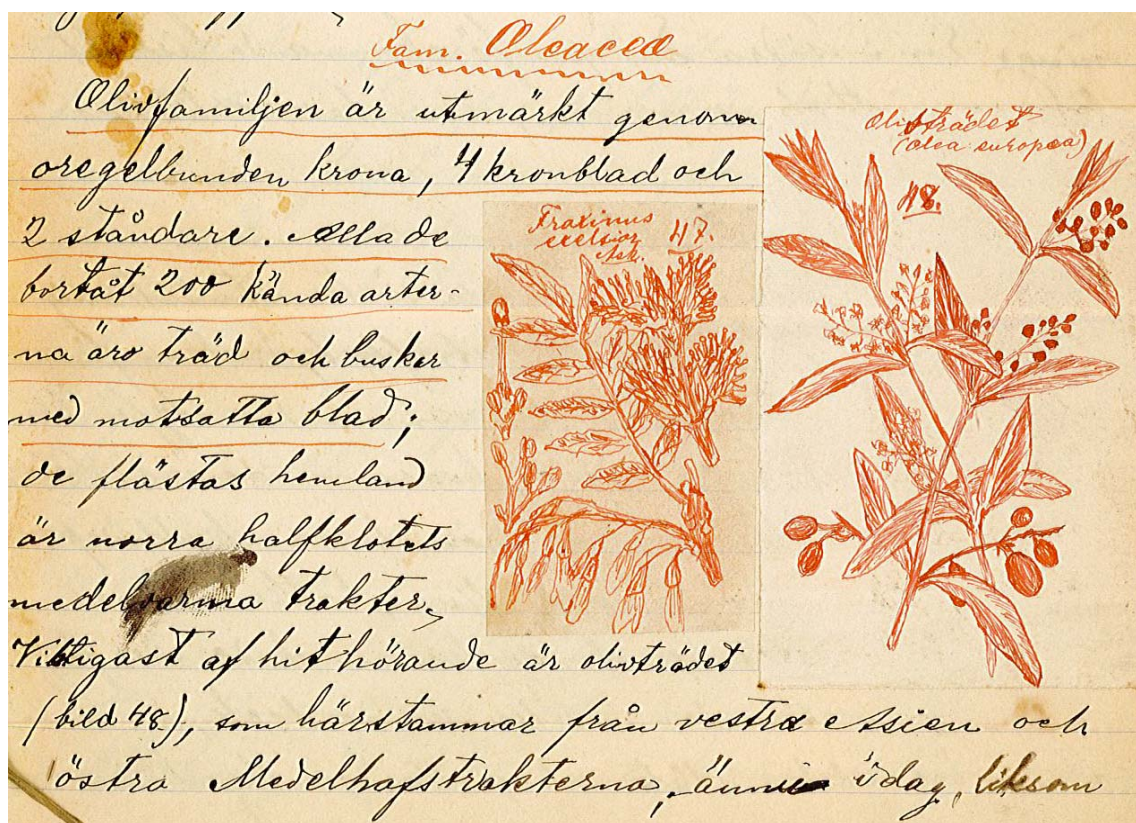

Fig. 1. Sida ur Tobias Norlinds anteckningsbok från gymnasietiden i ämnet botanik.

De andra anteckningsböckerna i TN-arkivets volym 5 är skrivna eller påbörjade under tidsspannet 1898–1903 och sannolikt efter det att han våren 1898 lämnade Lund för studier i bland annat Leipzig, München och Berlin. Exempelvis finns här en bok med påskriften "Geschichte der Claviertechnik. Begonnen 15 nov 1898".

Folke Bohlin's förmodan att Tobias Norlind redan under sin gymnasietid skaffade sig "avsevärda kunskaper inom musikhistorien" bekräftas således genom diverse handlingar som finns bevarade i Norlindarkivet.⁴⁰ Men dessa handlingar stöder också Ernst Norlinds påstående att brodern under gymnasietiden främst strävade efter en karriär som musiker.

Till detta kan läggas den beskrivning Tobias Norlind själv ger av musiklivet i Lund under de två sista decennierna av 1800-talet som ingår i hans bidrag "Musik och studentsång i Lund" i antologin *Under Lundagårds kronor: minnen upptecknade av gamla studenter*.⁴¹ Texten täcker

⁴⁰ Bohlin 2004b: 8.

⁴¹ Norlind, T. 1918a.

musiklivet från 1700-talets början och fram till 1900-talets första årtionden och skiljer sig stilistiskt inte från det torra och sakliga framställningssätt som Norlind normalt använder. Det är först när han kommer in på 1880-talets musicerande i Lund som det hettar till. Förklaringen är sannolikt att delar av det han beskriver är egna minnen. Från senare delen av 1880-talet, då familjen inrättat ett skolhushåll i Lund, hade han möjlighet att få direkt inblick i detta musikliv, dels genom morbrodern Nils Peter Norlind som 1887 tillträdde tjänsten som musikedirektör vid seminariet i Lund, dels genom sin pianolärarinna Fréderique Rothstein som var elev till Augusta Kjellander, en av stadens mest firade pianister.⁴² Efter att ha beskrivit Henrik Möllers goda arbete med att under 1870-talet få ordning på Lunds studentsångare, grunda ett blandat körsällskap och en orkester kommer han in på fortsättningen:

Musiklivet vid 80-talets midt i Lund föredde därför en ovanligt stor liflighet. Studentsången hade godt ord om sig för gedigen sång och kunde utan skam deltaga vid hvilken konsert som helst [...] alla lifvades af samma anda att så ädelt som möjligt föra fram ett av konstens mästerverk.⁴³

Norlind räknar så upp ett antal musiker som bidrog till stadens goda rykte som musikstad och fortsätter:

På så sätt blefvo vårkonserterna med soli, kör och orkester verkliga musikfester, där alla ville vara med. Det växte upp musikgenier i alla kanter af staden. Det klinkades klaver och filades fiol och gnoddes basfiol och blåstes flöjt och tutades trumpet och slogs trumma, så att man skulle trott man var i Leipzig. Intet under, att konserterande musiker voro måna om att söka upp Lund.⁴⁴

Följande passus förmedlar också något Norlind själv varit del av:

En stackars musikhungrande student behöfde ej lägga sig utsvulten på den tiden. Han hade kammarmusik två timmar hvarje onsdag, orkestermusik två timmar hvarje lördag, orgelmusik från domkyrkans orgel efter hvarje högmässa och aftonsång om söndagen och så fullt med musikaftnar i hemmen och på studentrummen de öfriga dagarna i veckan, för att nu ej tala om högtidsstunderna i professorshemmen.⁴⁵

Sistnämnda citat täcker sannolikt väl så bra den tid då Norlind efter några års utlandsstudier och ett års studier i Uppsala återkom till Lund hösten 1901. Nästa avsnitt handlar om denna period i hans liv.

⁴² Wulff 1918.

⁴³ Norlind, T. 1918a: 344.

⁴⁴ Norlind, T. 1918a: 345.

⁴⁵ Norlind, T. 1918a: 346 ff.

Utlandsstudier och studier för en filosofie kandidatexamen i Lund

På hösten 1897 skrev Tobias Norlind in sig vid Lunds universitet. Valet av ämne – praktiska och teoretiska studier i musik för universitetskapellmästaren Alfred Berg var helt i linje med de yrkesplaner som brodern Ernst beskriver. Han fortsatte också sina studier i piano för Fréderique Rothstein. Om det var nu som han började ta lektioner i violin för Alfred Berg och oboe, valthorn och altbasun för musikdirektören August Sjögren eller om dessa studier inletts redan tidigare under året går inte att reda ut. Vi vet heller inte om det var först under höstterminen 1897 som han började delta i Akademiska kapellets övningar som oboist eller om han hoppat in där redan tidigare under sitt sista år på gymnasiet.⁴⁶

Vid påsktiden 1898 år begav sig Tobias Norlind till konservatoriet i Leipzig, för att där fortsätta sina praktiska musikstudier, inte minst i pianospelning.⁴⁷ Hans lärare vid konservatoriet var Fritz von Bose i piano, Robert Bolland i violin och Karl Tamme på oboe. Studierna i harmonilära och kontrapunkt bedrevs för professor Salomon Jadassohn. I meritförteckningen från 1918 anger han också att han skrev in sig vid universitetet i Leipzig för sommarterminen 1898. Han var kvar i Leipzig fram till hösten 1898 men valde därefter för vinterterminen München som studieort. I meritförteckningen nämner han att han där bedrev fortsatta studier i piano, harmonilära med kontrapunkt, kanon och fuga samt komposition för professor Ludwig Thuille.⁴⁸

Som redan nämnts var det mötet med musikforskaren Adolf Sandberger i München hösten 1898 som blev avgörande för Tobias Norlinds beslut att ägna de följande åren till studier i musikhistoria och överge planerna på att bli musiker.⁴⁹ Sandberger⁵⁰ var vid denna tid konservator/musikbibliotekarie vid Hof- und Staatsbibliothek i München och så kallad Privatdozent vid universitetet. Norlinds studier för honom kom från början att ligga på en hög nivå. De inriktades på 1500- och 1600-talets instrumentalmusik för klavér, luta och orkesterinstrument.⁵¹

De följande åren i Norlinds liv kännetecknas av ett hektiskt resande för att leta källor till denna tidiga musik. Han började nu också bygga upp ett kontaktnät med musikforskare som kom att bli betydelsefullt under hela hans återstående karriär. Våren 1899 skriver han in sig vid Berlins universitet där en rad framstående musikforskare var verksamma. Det blir studier i allmän musikhistoria för professorerna Oskar Fleischer och Max Friedländer, i kyrkomusik för

⁴⁶ I den meritförteckning från 1918 som tidigare hänvisats till skriver Norlind att han: "Medverkat som oboist i orkester vid skilda tillfällen i Sydsverige samt under studietiden äfven i Tyskland." (TNA, A:1 Betyg, intyg m.m./Meritförteckning).

⁴⁷ Bohlin 1991: 558.

⁴⁸ TNA, A:1 Betyg, intyg m.m./Meritförteckning s. 2.

⁴⁹ Bohlin 2004b: 8.

⁵⁰ Adolf Sandberger (1864–1943) fick 1900 en ordinarie befattning vid Münchens universitet och blev 1904 befordrad till professor där. Norlind och Sandberger korresponderade med varandra åtminstone in på 1930-talet. I TNA finns 20 brev från Sandberger till Norlind bevarade.

⁵¹ TNA, A:1 Betyg, intyg m.m./Meritförteckning s. 2.

professorerna Max Seiffert och Johannes Wolf och i folkmusik och orientalisk musik för professorerna Oskar Fleischer och Carl Stumpf.⁵² Nästan direkt blir han också indragen i det internationella musiksällskap som Fleischer startade detta år.⁵³ I mars samma år beger han sig till Paris. Därifrån skriver han till musikkritikern och musikskriftställaren Adolf Lindgren (1846–1905), en av de få musikforskare som Sverige vid denna tid kunde visa upp.⁵⁴

Paris den 20 mai 1899

Högädle Herr Doktor

Undertecknad sysselsätter sig under längre tid med den äldsta instrumentalmusiken, i synnerhet lutkompositioner, hufvudsakligen eggad därtill af de värdefulla instrumentverken från äldre tid i München, Berlin. Såsom född svensk har min uppmärksamhet vänt sig äfven till Sverige. Vore det möjligt att erhålla underrättelse om Kgl. Biblioteket i Stockholm (el. Upsala) eger manuscript eller tryckta böcker för instrumentalmusik från 16, 17 århundradet. Om Stockholm eller Upsala vore rikt på rester från äldre tids musiklif, tänker jag resa dit att göra undersökningar öfver instrumentalmusiken i 15, 16, 17 årh.

Högaktningsfullt

Tobias Norlind

49 Rue Madame

Paris⁵⁵

En lite skakig men samtidigt uppkäftig debut för en musikforskare som precis fyllt 20 år!

Lindgrens svar finns inte bevarat men att döma av nästa brev från Norlind till honom bör det både ha varit vänligt och gett Norlind de ingångar han behövde för att vid en resa hem till Sverige på hösten samma år ta sig till Uppsala och Stockholm och inventera beståndet av manuskript och musiktryck till äldre musik i biblioteken där. Dessförinnan hade han under sommaren 1899 dels hunnit avsluta studier av manuskript på bibliotek i Paris, dels även leta källor på bibliotek i London samt skrivit in sig för studier vid Berlins universitet under sommarterminen. I oktober 1899 var han tillbaka i München och studerade där under vinterterminen detta år återigen för Sandberger.

Redan hösten 1899 redovisar Norlind sina studier kring äldre instrumentalmusik i en artikel benämnd ”Suiten före Bach”.⁵⁶ Den utgör hans allra första publicerade text och togs in i *Svensk musiktidning*, den vid denna tid tongivande musikaliska tidskriften i Sverige. Någon

⁵² TNA, A:1 Betyg, intyg m.m./Meritförteckning s. 3.

⁵³ Internationale Musikgesellschaft (IMG).

⁵⁴ Enligt Bengtsson 1971: 284 företrädde den musikvetenskapliga sakkunskapen i Sverige kring sekelskiftet väsentligen av Lindgren jämte Karl Valentin. Den unge Tobias Norlind räknar han också redan in i denna krets.

⁵⁵ Brev från T. Norlind till Dr. Adolf Lindgren, Paris 20/5, 1899. TNA, G:331 Brevsamling/Lind-Ma.

⁵⁶ Norlind T. 1899b. http://carkiv.musikverk.se/www/epublikationer/Svensk_Musiktidning_1899_no_15.pdf (hämtad 2018-01-25).

månad senare lyckades han placera ett annat bidrag, artikeln ”Den musikhistoriska vetenskapen” i samma organ.⁵⁷

Norlinds utlandsstudier avrundades med ytterligare en vår- och sommartermin i Berlin år 1900. Samma år fick han in sin första artikel, ”Die Musikgeschichte Schwedens in den Jahren 1630–1730”, publicerad i första årgången (1899–1900) av *Sammelbände der Internationalen Musikgesellschaft*.⁵⁸ En svensk version av denna text togs samma år in i fyra på varandra följande nummer av *Svensk Musiktidning*.⁵⁹

Vi är nu framme vid hösten 1900. Norlind söker sig då till Uppsala universitet och studerar där litteraturhistoria för Henrik Schück. Dessa studier bedriver han också under vårterminen 1901. På hösten samma år flyttar han över till Lunds universitet och fortsätter studierna för Ewert Wrangel (1863–1940) som några år tidigare hade efterträtt Schück som professor i estetik. Ämnet estetik var vid denna tid ett stort och svåröverskådligt ämne som inbegrep såväl litteraturhistoria som konsthistoria. Utöver detta ämne studerar Norlind under de följande fyra terminerna teoretisk filosofi, historia, romanska språk och geografi, alla ämnen som ingår i den filosofie kandidatexamen han avlägger i maj 1903.⁶⁰

Under åren då Norlind bedrev akademiska studier i Tyskland, Uppsala och Lund var han fortfarande mycket aktiv som utövande musiker. I de merithandlingar han sammanställde inför sin ansökan om en avlönad docenttjänst vid Lunds universitet 1918 och som jag tidigare hänvisat till skriver han under rubriken ”Musikutbildning”:

Uppträtt som pianist vid en mängd musikaftnar i nästan alla Skånes städer. Medverkat som oboist i orkester vid skilda tillfällen i Sydsverige samt under studietiden äfven i Tyskland.⁶¹

Hans framträdanden som pianist ”vid en mängd musikaftnar” i Skåne kan sannolikt preciseras genom sökande efter omnämningen i skånsk tidningspress. Några av dessa framträdanden kan ha skett redan under studieåren, andra ingick sannolikt i den folkbildande föreläsningssamfund som han tidvis lade ner mycket arbete på under åren 1903–1918.

Musicerande tillsammans med vänner ingick också i Norlinds livsstil. En hastig glimt av detta musicerande förmedlas av författaren Amelie Posse i hennes självbiografiskt anlagda skildring *Kring kunskapens träd* där hon berättar om sina sena tonår i Lund. Hon bodde där i ett hus, ”Posses hus”, på Grönegatan 26 som ägdes av hennes farfar Arvid Posse. Till samma hus flyttade hösten 1903 en av Norlinds bästa vänner, den nyutnämnde domkyrkoorganisten

⁵⁷ Norlind T. 1899a. http://carkiv.musikverk.se/www/epublikationer/Svensk_Musiktidning_1899_no_15.pdf (hämtad 2018-01-25).

⁵⁸ Norlind T. 1900a.

⁵⁹ Norlind T. 1900b.

⁶⁰ Betyg över Filosofie Kandidatexamen 28 maj 1903 vid Filosofiska Fakulteten i Lund. [TNA, A:1 Betyg, intyg m.m.].

⁶¹ TNA, A:1 Betyg, intyg m.m./Meritförteckning s. 3.

Preben Nodermann, som jag återkommer till. Amelie Posse, som vid denna tid var 18 år, hade planer på att bli pianist och övade följaktligen mycket. I *Kring kunskapens träd* berättar hon:

I samma hus som vi bodde de åren en ung man som hette Preben Nodermann. Han hade en studentvän som hette Tobias Norlind, och de musicerade ihop varendaste dag, och ägnade sin mesta tid åt övningar. Visst var det ofta roligt att höra på – men vi störde varandra naturligtvis alldeles förfärligt.⁶²

Att döma av uppgifter i en annons (Fig. 2) om ”Musiklektioner” som Tobias Norlind fick införd i *Lunds Dagblad* blev Nodermann nästan granne till honom när han flyttade in i ”Posses hus”.⁶³ Adressen Grönekatan 26 ligger alldeles i närheten av den lilla gatustumpen Stålbrogatan som Norlind anger som sin adress. Vännerna Norlind–Nodermann hade således ganska lätt att nå varandra för en stunds dagligt musicerande.

Första monografen

Jämsides med universitetsstudierna hann Norlind under 1901 lägga sista handen vid sin första bok som under titeln *Svensk Musikhistoria* kom ut i Lund i november detta år. Brodern Ernst hade ställt upp med en illustration på omslaget (Fig. 3). Boken täcker i princip Sveriges hela musikhistoria från forntid till 1800-talets slut men för medeltidens och reformationstidens skolmusik samt storhetstidens musikliv refererar Norlind i bokens förord till artiklar i dessa ämnen som han fått publicerade i *Sammelbände der Internationalen Musikgesellschaft* 1900 och 1901.⁶⁴ Vidare saknas en källförteckning i boken. I stället hänvisar Norlind till artikelserien ”Källorna till svenska musikens historia” som han fått publicerad i *Svensk Musiktidning* 1901.⁶⁵ En egendomlighet är att han inte också hänvisar till denna tidskrift för texten om Stormaktstidens musikliv.⁶⁶

Först ut med att uppmärksamma utgivningen var *Svensk Musiktidning* i en liten notis i decembernumret för 1901. Det är ”ett intressant, på grundliga studier baserat verk” berättar den anonyme anmälaren. ”Boken vill framförallt lämna en historisk trogen bild af svenska musiklivet under gångna kulturskeden. Innehållet är sakrikt och stilen klar”, heter det vidare. Anmälaren har bara hunnit göra ett hastigt genomseende av boken och har då i ”en not”

⁶² Posse 1946 citerat efter Bengtsson N. O. 1988: 81.

⁶³ Annons införd i *Lunds Dagblad* 24 januari 1903, bevarad i Klippbok ”Lund, Jan 1903” i TNA, A:14 Klippböcker.

⁶⁴ Artiklarna Norlind T.: 1900a respektive 1901b.

⁶⁵ Norlind T.: 1901a.

⁶⁶ Där den ju varit intagen under titeln ”Sveriges musikhistoria 1630–1730” (Norlind T. 1900b).

upptäckt ett fel som borde ha rättats. Där står det ”att Gunnar Wennerberg dog i Stockholm, hvilket ju icke var fallet!”⁶⁷

Fig 2. Annonns införd i Lunds Dagblad 24 januari 1903.

Fel och brister i verket är just vad musik- och konstkritikerna i *Göteborgs Handels- och sjöfartstidning*, John Atterbom, i stort sett enbart framhåller i en omfattning rik recension den 4 december 1901, bara två dagar efter notisen i *Svensk Musiktidning*. Visst förtjänar författarens goda avsikter att ge en sammanhängande framställning av tonkonsten i Sverige allt erkännande, inleder han, men fortsätter:

Ty hvad författaren bjuder är ej gifvet med den blick för det inre sammanhanget, som fordras av en historisk framställning i modärn mening, d.v.s. öfver krönikans nivå. Det är inga åskådliga kulturbilder, som upprullas för vår syn, utan blott en i stort sedt död apparat af tvifvelsutän med mycken möda och flit sammanbragt material – ett konglomerat af byggnadsstenar, men ej af en organiserande tanke lefvandegjord byggnad, inga proportioner, intet perspektiv, ett virrvarr af väsentligt och oväsentligt, som blott föga upplyses af en här och hvar inflikad ”allmän karaktäristik”, affattad i knapphändig skollärbokstil. Det hela gör närmast intryck af att vara ett med mycken flit och, delvis, noggrannhet hvad data beträffar sammanställt kollegiehäfte, hvaraf nog en hel del död examenskunskap kan vinnas, men ej ”en historisk trogen bild” [något Norlind lovat i sitt förord]. Ty för att gifva en sådan är ej nog att förfoga öfver data och fakta, därtill fordras i främsta rummet förmåga af rekonstruerande fantasi och historisk uppfattning samt en vetenskaplig forskningsmetod såsom den bärande grundvalen och

⁶⁷ *Svensk Musiktidning*, årg. 21:19, 1901 [2 december], s. 145. Anmälaren är sannolikt tidningens redaktör Frans J. Huss.

det nödvändiga rättesnöret – måhända ock en smula mera intelligens, än förevarande arbete i sin helhet vittnar om.⁶⁸

Atterbom fortsätter att i samma stil och att i stycke efter stycke räkna upp brister i verket: 1800-talet är ytterst summariskt behandlat; boken är ett ”hopslarfvat nödtak”, en ”katalogmässig kompilation” där ändå inte de rätta namnen medtagits; det göteborgska musiklivet är helt frånvarande; samtidens strävan att återuppväcka folkvisan och Bellmanssång nämns inte och så vidare. På detta följer en slutkläm:

Den okultiverade, fantasilösa stilen, som med sin primitivt framlunkande satsbyggnad i längden värkar ohjälpligt tröttande och aldrig upplyses af en blyxtlik glimt, gör denna musikhistoria föga ägnad att fångla läsarens intresse. Förf. synes nästan, hvad tråkigheten beträffar, ha tagit Pallins eller Odhners historiska ordböcker till förebild [...] Korrekturläsningen är ytterst vårdslösad.⁶⁹

Norlind var 22 år när boken kom ut och hade ännu inte avlagt den filosofie kandidatexamen han strävade mot. Hur uppfattade han Atterboms massiva kritik? I ett brev till vännen Preben Nodermann hösten 1902 skriver han:

Gode vän! Sänder dig härmed ett exemplar af mitt första slarfviga musikhistoriska opus. Det är ett mycket dåligt arbete, det ser du nog, men jag var då jag skref det, mycket outvecklad i musikhistoriskt författarskap.⁷⁰

Nils Otto Bengtsson uppfattar Norlinds formulering som ”lite kokett”.⁷¹ Tvärtom, menar jag, avspeglar Norlinds brev en känslighet för Atterboms kritik av musikhistorieboken. Samma mönster återkommer flera gånger under de följande decennierna när något arbete av Norlind kommenteras i mindre smickrande ordalag. Han klarade helt enkelt inte att skaka av sig negativa omdömen. De tog honom hårt och det tycks inte ha hjälpt att han hade vänner och yrkesbröder som lyfte fram förtjänster i arbetena.

Redan tidigare under 1902 hade Norlind för övrigt fått en hel del beröm för sin musikhistoria. Evert Wrangel, professorn i estetik och föreståndare för den institution vid Lunds universitet där Norlind vid tiden för utgivningen studerade bland annat litteraturhistoria, ger i sin omfattande anmälan av boken både ris och ros. Han påpekar exempelvis att det stora material författaren gått igenom – ”ett vida större material än någon föregående svensk musikforskare framdragit.” Det är så stort ”att det på sina ställen blifvit öfverväldigande och

⁶⁸ Atterbom 1901.

⁶⁹ Atterbom 1901.

⁷⁰ Brev från Tobias Norlind 20 september 1902 till Preben Nodermann. [LUB, Specialsamlingar, enskilt arkiv efter Preben Nodermann].

⁷¹ Bengtsson, N. O. 2004: 14.

historien fått en karaktär af uppräknig.”⁷² Slutintrycket av anmälan är emellertid att Wrangel är mycket positiv till utgåvan och varmt rekommenderar den.

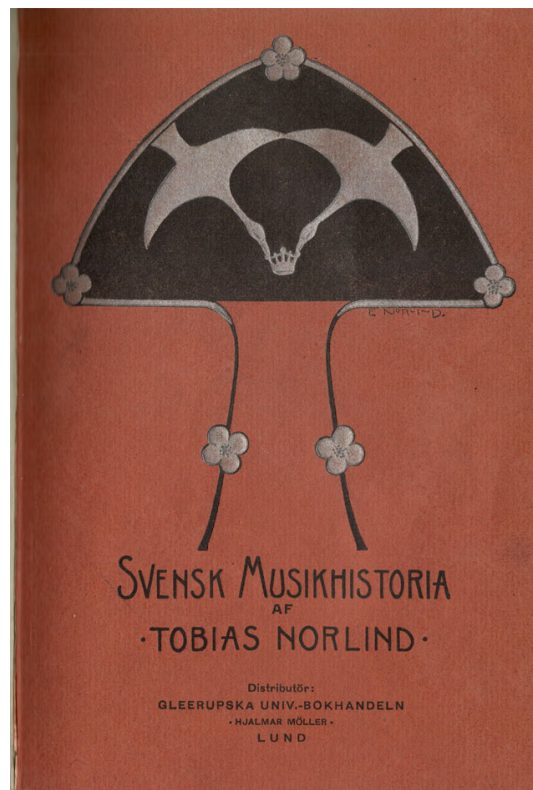

Fig. 3. Omslaget till 1:a upplagan av Norlinds Svensk musikhistoria, utformat av brodern Ernst Norlind.

En synnerligen positiv anmälan av boken dök ungefär samtidigt upp i *Musiktidningen: organ för svenska musici*. Lovorden i denna levererades av Nils Peter Norlind, d.v.s. Tobias Norlinds morbror. Han är mäktigt stolt över brorsonens bedrift: ”med kännedom om den korta tid, hvarunder han värkställt denna samling, kan man värligen häpna öfver hans på sitt område ådagalagda boksynthet och arkivkännedom”, skriver han och berättar att författaren endast är 22 1/2 år gammal och tillägger: ”Hans ungdom [...] hafva naturligtvis bidragit till att göra omdömena här och där något djärfva, liksom ock att arbetets yttre, språkliga behandling kommit att mera erinra om hastiga annotationer från bibliotekens gömmor än om en mera utarbetad historisk stil.”⁷³

Ytterligare några recensioner av *Svensk musikhistoria* bevarade i en klippbok i Norlindarkivet andas alla en välvillig inställning till verket. Tillsammans med de positiva anmälningar som citerats här ovan bör de ha hjälpt Norlind att komma över den chock som

⁷² Wrangel 1902.

⁷³ Norlind N. P. 1902.

Atterboms sågning sannolikt gett honom. Man anar att det var en önskan att rätta till några av de värsta brister som Atterbom dragit fram (och som faktiskt i vänligare ordalag återkom i flera av de andra anmälningarna) som ledde till att Norlind gav ut musikhistorieboken i en ny omarbetad utgåva 1918. I förordet till denna skriver han att han under de 17 år som förflutit sedan förstaupplagan kom ut, hunnit publicera flera specialstudier som han nu kan hänvisa till. Bland annat tack vare detta kan han låta den kulturhistoriska bakgrunden framträda bättre. Han hoppas att den nya upplagan därmed blivit mer lätläst och ”måhända även mera fängslande för musikamatören, som ej har lust att göra ingående studier utan endast orientera sig på ett kulturområde.”⁷⁴

Preben Nodermann skrev 1929 en hyllningsartikel till Norlinds 50-årsdag. Han berömmar i denna särskilt den första upplagan av *Svensk musikhistoria*. Norlind var bara 22 år när den kom ut, skriver han, och fortsätter:

Denna bok är på sätt och vis ett underverk. Författaren visar sig här som en arkivforskare med minst hundraårig erfarenhet och har verkligen *skapat* den svenska musikforskningen. Och därjämte har han i sin ungdomliga djärvhet bedömt den nyare tiden med en förbluffande säkerhet. Den senare upplagan av samma bok (1918) är icke på långt när så intressant; ty de storartade forskningsresultaten kände vi ju redan av 1901, och de ogenerade omdömena om samtiden hava betydligt sordinerats.⁷⁵

Norlind som organisationsbyggare

Som redan nämnts drogs Tobias Norlind under sin studietid 1899 vid Berlins universitet in i det arbete som bedrevs av ett internationellt musikvetenskapligt sällskap stiftat samma år på förlaget/firman Breitkopf & Härtels tillskyndan men initierat av Oskar Fleischer, professor i musikhistoria vid Berlins universitet. Sällskapet, som fick namnet Internationale Musikgesellschaft (IMG), var en sammanslutning av musikforskare och personer intresserade av musikens historia. En huvuduppgift var att ge tillfälle till tryckande av vetenskapliga fackuppsatser inom musikvetenskapens område. Fleischer var sällskapets ordförande och huvudredaktör under dess första fyra år. Till en början utgav man dels en månadstidskrift – *Zeitschrift der internationalen Musikgesellschaft*, dels en publikation kvartalsvis – *Sammelbände der internationalen Musikgesellschaft*. Det var i den senare som Norlind redan 1900 kunde publicera en översättning av uppsatsen ”Sveriges musikhistoria 1630–1730.”⁷⁶ Fleischer, som var Norlinds

⁷⁴ Norlind T. 1918c: 3.

⁷⁵ Nodermann 1929.

⁷⁶ En svensk version av uppsatsen publicerades samma år i *Svensk Musiktidning* (Norlind T. 1900b).

lärare vid denna tid, såg också till att han valdes in i flera av de underkommittéer som bildades inom sällskapet.

IMG organiserade sig internationellt i landsavdelningar (Landessektionen) med självständiga styrelser. Dessa kunde i sin tur förgrena sig i ortsföreningar (Ortsgruppen). Norlinds engagemang i sällskapet redan från dess start i Berlin bidrog sannolikt till att en landssektion för Sverige kunde bildas i Malmö redan 1902.⁷⁷ Senare kom också särskilda ortsföreningar att inrättas i Malmö och Stockholm. IMGs verksamhet upphörde i och med utbrottet av 1:a världskriget men att döma av Norlinds uppgifter i *Allmänt musiklexikon I* (utkommet 1916) om den svenska landssektionens arbete, bedrevs fortsatt verksamhet här även under krigsåren och det blev denna som kom att växlas över till Svenska samfundet för musikforskning, som Norlind var den drivande kraften i vid instiftandet 1919.⁷⁸

Som initiativtagare till den svenska landssektionen av IMG anger Norlind själv den danske konstmeceaten och instrumentsamlaren Carl Claudius (1855–1931) som vid denna tid drev en snörmakerifabrik i Malmö.⁷⁹ Dennes starka intresse för musik och musikinstrument hade redan fått honom till att medverka vid grundandet av Musikhistoriska museet i Stockholm 1899.⁸⁰ En tredje person som tidigt drogs in i den svenska landssektionen var Preben Nodermann. Enligt de dagboksanteckningar han förde blev han tidigt invald i styrelsen. Anteckningarna ger också upplysningar om innehållet i några av de första mötena i Malmö. Ett sådant ägde rum i oktober 1903 i Claudius hem i Malmö varvid Norlind fungerade som inledare till en diskussion om musikens ursprung. Närvarande förutom Claudius, Norlind och Nodermann var organisten Axel Boberg och den finländsk-danska pianisten Ina Lange. Vid nästa möte som ägde rum i november 1903 höll en kandidat Thurén (sannolikt den danske forskaren Henrik Thurén, 1873–1912) ett föredrag om färöiska folkvisor.

Föga mer än Nodermanns kortfattade dagboksanteckningar är i dagsläget känt om ortsgruppens i Malmö sammankomster.⁸¹ Det tycks ha varit vid tiden för dess bildande (1902/1903), som också sammanfaller med att Nodermann bosatte sig i Lund och tillträdde tjänsten som domkyrkoorganist, som vänskapen mellan honom och Tobias Norlind inleddes.

Folkhögskollärare och folkbildande föreläsare

Sent i maj 1903 efter ”godkänt uppsatsprov i Estetik med Litteratur- och Konsthistoria” kunde Tobias Norlind så äntligen kvittera ut sin filosofie kandidat-examen. De ämnen som ingick i denna var: teoretisk filosofi (för professor Hans Larsson) där Norlind erhöll betyget Med beröm

⁷⁷ Artikeln ’Internationella musiksällskapet’ i Norlind T. 1916: 423.

⁷⁸ Lönn 1976.

⁷⁹ Artikeln ’Claudius, Carl’ i Norlind T. 1916 del I: 157.

⁸⁰ Jfr <https://scenkonstmuseet.se/om-scenkonstmuseet/historia/> (hämtad 4 april 2018)

⁸¹ Indirekta hänvisningar till gruppens existens ända fram till åtminstone 1916 ges i den korrespondens som från 1906 utvecklades mellan Tobias Norlind och Carl F. Hennerberg. Sannolikt döljer sig fler uppgifter om gruppen i Tobias Norlinds omfattande arkiv på Musik- och teaterbiblioteket, Stockholm.

godkänd (i senare betygssystem ”2 betyg”), i estetik med litteratur- och konsthistoria (för professor Wrangel) betyget Berömlig (”3 betyg”).⁸² Vidare fick han godkänt betyg (”1 betyg”) i ämnena historia (för docenten Stille), romanska språk (för professor Fredrik Wulff) och i geografi (för professor Hans Hugold von Schwerin). I sistnämnda ämne fick han till och med spets, d.v.s. betyget (Med nöje Godkänd).

Sannolikt var det Norlinds största önskan att på heltid kunna fortsätta med sina musikhistoriska studier. Men hur finansiera detta? Och hur hade han för övrigt kunnat finansiera sina studier fram till kandidatexamen? Det är svårt att få fram några entydiga uppgifter om detta i det material som han lämnat efter sig. Min gissning är att han fram till nu kunnat dra sig fram med hjälp av visst ekonomiskt stöd från föräldrarna,⁸³ och möjligen också för sitt boende kunnat utnyttja den skolhushållslägenhet i Lund som familjen skaffat redan på 1880-talet. Vidare tycks hans utlandsresor i någon utsträckning ha bekostats med stipendier.⁸⁴ Till detta kommer smärre inkomster av de skrifter han publicerat samt sannolikt också från de musiklektioner i ”teori och piano” som han lyckats få elever till.

Uppgifter som Tobias Norlind lämnar i ett brev i mars 1903 till Adolf Lindgren tyder på att han också redan 1901 förgäves sökt ett större stipendium för sina studier. Han berättar där att han detta år hade sänt en ansökan till ”Eckliastiken” om medel för ”studieresor i musik inom Sverige”. Bifogade handlingar var bland annat utdrag ur den kommande svenska musikhistorien, ett intyg från professor Sandberger i München över hans visade ”flit i musik” samt ett särtryck av hans uppsats om skolsångerna i Sverige som varit publicerad i 2:a årg. ången av *IMGs Sammelbände*. Han har inte hört något vidare om denna ansökan: ”Allt har så vidt jag vet, kastats åsido.”⁸⁵

Att han våren 1903 efter att han löst ut sitt bevis för filosofie kandidatexamen var tvungen att söka en mer permanent lösning för sin försörjning framgår av ett brev han sänder till Adolf Lindgren i oktober samma år. Han inleder med att tacka för den ”goda, hjärtevarma kritik” som Lindgren gett honom för hans *Svensk musikhistoria* och fortsätter:⁸⁶

Jag har på sista året nästan upphört med att vara musikhistoriker. Det är nu en gång så, att man, då man ej eger obegränsade medel, måste gå på ackord med sin käraste

⁸² TNA, A:1 Betyg, intyg m.m. Med senare tids bokstavssystem för betygssättning motsvarade dessa betyg: AB i teoretisk filosofi, A i estetik, B i historia och romanska språk och B+ i geografi. Jfr. https://sv.wikipedia.org/wiki/Skolbetyg_i_Sverige (hämtad 2018-01-23).

⁸³ Han var ända fram till oktober 1904 kyrkobokförd i föräldrahemmet i Västra Alstad. Han flyttade då till Hemse församling, Gotland (Västra Alstads kyrkoarkiv, Församlingsböcker, SE/LLA/13470/A II/1 [1895-1905], sid 138). Även bröderna Ernst och Arnold, liksom systemen Laura och yngste brodern Valentin var kyrkobokförda på prästgården i V. Alstad under denna tid. Ernst flyttade 1907 från hemmet, Arnold först 1914. (Västra Alstads kyrkoarkiv, Församlingsböcker, SE/LLA/13470/A II/1 [1905-1914], s. 168).

⁸⁴ På denna punkt behöver vidare arkivstudier göras.

⁸⁵ Brev från T. Norlind till Adolf Lindgren, 4/3 1903 [TNA, G:331 Brevsamling/Lind-Ma].

⁸⁶ Brev från T. Norlind till Adolf Lindgren, 10/10 1903. [TNA, G:331 Brevsamling/Lind-Ma]. Först den 30 september 1903 blev en lång anmälan av Norlinds *Svensk musikhistoria* skriven av Adolf Lindgren publicerad i *Aftonbladet*, Lindgren 1903.

sysselsättning. Jag har för att, utan öfveransträngning af nerverna, syssla med musikhistorian måst söka någon anställning. Jag tror jag valdt den mest passande, som tillåter mig åtminstone halfva året att helt egna mig åt musikstudier. Jag har nu blifvit folkhögskollärare. Som sådan har jag ferier från maj–Nov. och kan således, hoppas jag, fortsätta mina så ofulländade studier i svensk musikhistoria.

Norlind kommer i fortsättningen av brevet in på att han nu, två år efter att *Svensk musikhistoria* kom ut, tycker att han utvecklats sig och fått större mognad. Lindgrens anmärkningar, som är den ”enda verkliga kritik” som han fått, är fullt berättigade. Han ser framför sig att han någon gång i framtiden skall få möjlighet att ge ut en större svensk musikhistoria med både illustrationer och musikbilagor.⁸⁷

Men nu var det en mer varaktig och trygg försörjning i ett arbete som gav inkomster som gällde. Under de följande 15 åren skulle lärarbefattningar inom folkhögskoleväsendet bli Norlinds huvudsysselsättning. Han inledde med några kortare anställningar vid i tur och ordning folkhögskolorna i Sjögestad (Östergötland), Tärna (Västmanland), Hemse (Gotland), och Dörby (Småland). Från september 1907 fram till juli 1913 var han vidare föreståndare vid Tomelilla folkhögskola (Skåne). Därefter verkade han som föreståndare vid den nyupprättade folkhögskolan i Östra Grevie (Skåne). 1917 hamnade han i en konflikt med styrelsen för folkhögskolan. Denna var missnöjd med att Norlind inte fullt ut ägnade sig åt skolans problem utan fortsatte med sin forskning och docentundervisning (visserligen oavlönad), vid Lunds universitet. Norlind sa då upp sin tjänst, flyttade till Lund och inriktade sig på att söka en avlönad docentbefattning som skulle ledigförklaras följande år vid universitet.⁸⁸ Frigörelseförsöket misslyckades i princip – jag återkommer till detta – och ett drygt år senare och sedan han flyttat till Stockholm tvangs han åter söka sig till folkhögskolevärlden. Han blev då rektor för folkhögskolelinjen vid Stockholms borgarskola som 1926 omvandlas till Stockholms folkhögskola. Denna tjänst lämnade han 1931 och övergav därmed en födkrok som varit helt avgörande för hans och familjens livsuppehälle under närmare 30 år.⁸⁹

Norlinds forskarkarriär 1903–1918. Strävan att etablera musikvetenskap som ett universitetsämne

Efter kandidatexamen 1903 fortsatte Norlind sina akademiska studier och forskningsambitioner vad gäller musikhistoria parallellt med arbetet som folkhögskollärare, därtill uppmuntrad inte minst av Ewert Wrangel, innehavaren av professuren i Estetik med litteraturhistoria och konsthistoria, d.v.s. i det ämne som var Norlinds huvudämne i filosofie kandidat-examen. Med

⁸⁷ Detta förverkligades också men först 1918 då den andra, tillökade och illustrerade upplagan av *Svensk musikhistoria* utkom i Stockholm på Wahlström & Widstrands förlag.

⁸⁸ Bohlin 2004b: 9.

⁸⁹ Om Norlind som folkhögskoleman se vidare Norrmans artikel i denna volym s. 75 ff.

envis flit och disciplin under de perioder då undervisningen vid folkhögskolorna han var anställd vid inte bedrevs kunde han i september 1908 avlägga en licentiatexamen i ämnet Litteraturhistoria och poetik med en avhandling om ”Vadstena”, d.v.s. med ett ämne som handlade om musik och musikutövning.

Redan följande år blev Norlind klar med sin doktorsavhandling i samma ämne, d.v.s. Litteraturhistoria med poetik. Avhandlingen, som lades fram med titeln ”Latinska skolsånger i Sverige och Finland” hade än mer anknytning till musik. Betygsättningen av den skedde vid filosofiska fakultetens sammanträde den 27 maj 1909. Det ankom på Wrangel att föreslå betyg. Han inledde med att prisa avhandlingen:

Tobias Norlinds afhandling om latinska skolsånger i Sverige och Finland är ett synnerligen gediget och lärnt verk, där författaren visar sig ha undersökt en mängd för vår litteratur och musikhistoria viktigt, hittills okänt eller föga beaktadt material i biblioteken landet rundt. På sitt särskilda område, vår äldre musikhistoria och därmed sammanhängande delar af litteraturhistorien är författaren vår förnämsta forskare, högt skattad och erkänd också i utlandets musikvetenskapliga kretsar.⁹⁰

Han var emellertid inte beredd att föreslå högsta betyget. Detta dels därför att behandlings- och framställningssättet lämnade ”åtskilligt öfrigt att önska”, dels därför att vissa företeelser som hängde samman med skolsångerna som sockengång och skolfester inte blivit ”fullt klart eller allsidigt belysta”. Wrangels förslag på författandet blev således det näst högsta betyget: med utmärkt beröm godkänd. På försvaret av avhandlingen föreslog han ”med beröm godkänd”. Dessa betyg blev också fakultetens beslut.⁹¹

Direkt efter disputationen för doktorsgraden ansökte Norlind om att bli docent, något som var möjligt därför att han fått om inte det högsta, så det näst högsta betyget på författandet av avhandlingen. Norlinds brev den 1 juni 1909 till Ewert Wrangel, visar att det inte var självklart inom vilket ämne han skulle söka docentkompetens. I brevet diskuterar han en möjlig strategi för få ämnet musikhistoria erkänt som ett självständigt universitetsämne:

Det har varit litet svårt för mig att finna den lämpliga formen som kunde mest gagna den sak jag så gärna skulle se representerad vid något af de svenska universiteten. Du må ej fatta det så, som om jag velat tränga mig obehörigt in på litteraturhistorien, som jag måhända behärskar på mindre tillfredsställande sätt än en docent.⁹²

Längre fram i brevet kommer han in på att musikhistoria som ämne redan uppnått en självständig ställning i Danmark. Norlind berättar vidare att hans beslut sex år tidigare (d.v.s.

⁹⁰ Lunds universitets arkiv: UNL Filosofiska fakulteten –1956. Fil. fak., protokoll 1908–1909. A 1A:81. Protokoll 27 maj 1909, §182.

⁹¹ Lunds universitets arkiv: UNL Filosofiska fakulteten –1956. Fil fak, protokoll 1908–1909. A 1A:81.

⁹² Brev från Tobias Norlind (Sydöstra Skånes folkhögskola, Tomelilla) till Ewert Wrangel 1 juni 1909, Lunds universitetsbibliotek, Specialsamlingar/Brevsamlingen. Det efterföljandet stycket i brevet citeras på s. 4.

direkt efter avlagd fil.kand.) att slå in på en annan bana togs med övertygelsen att ”endast en social ställning kunde till sist ge aktning åt den musikvetenskap, som [jag] ändå alltid har velat betrakta som hufvudsak.” Att uppnå befördran inom denna bana hade gått hastigare än han trott och nu när han uppnått en föreståndarbefattning kan han inte komma längre inom detta område.

Det finns inget brev bevarat från Ewert Wrangel i frågan men rimligen bör han ha varit mycket positiv till att att Norlind skulle söka docentkompetens i litteratur- och musikhistoria. Ansökan bifölls också av filosofiska fakulteten den 2 juni 1909 efter Wrangels rekommendation.⁹³

Docenturen vid Lunds universitet var en oavlönad befattning men den gav Norlind möjlighet att ge föreläsningar och hålla seminarieövningar varje lördag förmiddag höst- och vårterminerna 1909–1918. I den tryckta meritförteckning som han våren 1918 bifogade sin ansökan om att utnämnas till avlönad docent ger han följande översikt över innehållet i dessa föreläsningar, seminarieövningar och kurser:

	<i>Föreläsningar</i>	<i>Seminarier/kurser</i>
Ht 1909	Folkvisans historia	Folkvisor om övernaturliga väsen
Vt 1910	Huvudströmningar i 1800-talets musikhistoria	Folkdiktning
Ht 1910	Sveriges musikhistoria under 1800-talet	Folkdiktning (<i>seminarium</i>) Allmän musikhistoria (<i>kurs</i>)
Vt 1911	–	Folkdiktning i bunden form
Ht 1911	Medeltidens diktning	Romantiska skolan i Tyskland
Vt 1912	Enskild undervisning	–
Ht 1912	Sveriges folkdiktning 1200–1850 Richard Wagner	–
Vt 1913	Richard Wagner som diktare och musiker	–
Ht 1913	Enskild undervisning	–
Vt 1914	Enskild undervisning	–
Ht 1914	Beethoven	–
Vt 1915	Allmän musikhistoria, tiden efter 1850	–
Ht 1915	De nordiska ländernas	–

⁹³ Lunds universitets arkiv, UNL Filosofiska fakulteten –1956. Fil. fak., protokoll 1908–1909. A 1A:81. Humanistiska sektionen [protokoll] den 2 juni 1909, §10.

	musikhistoria efter 1850	
Vt 1916	Musikens historia 1830–50	–
Ht 1916	Musikens historia 1800–1830	–
Vt 1917	Operans historia under 1800-talet	–
Ht 1917	Från Haydn till Schubert; 50 år av Wiens musikhistoria: Haydn, Gluck, Mozart	–
Vt 1918	Från Haydn till Schubert; 50 år av Wiens musikhistoria; Beethoven, Schubert	Allmän musikhistoria från äldre tid intill 1800-talets begynnelse (<i>kurs</i>)
Ht 1918	Bach och Händel	De musikaliska konstformernas historia (<i>kurs</i>)

Norlind fick betalt för de kurser som han gav 1910 och 1918 men de förde med sig att elever som deltog i dem började ställa krav på att få räkna in studierna i sina examina.⁹⁴ 1913, då fil.kand. Birger Anrep-Nordin ansökte om att få avlägga en fil.lic-examen i ämnet musikhistoria, inledde Norlind arbetet med att utforma en studieplan i musikhistoria och musikteori. I maj 1915 fastställde universitetskanslern denna studieplan för alla betygsgrader i både fil.kand- och fil.lic.-examen vid Lunds universitet. Norlind förordnades som examinator på de delar i planen som rörde musikhistoria medan musikteorin lämnades till fil.kand. Alfred Berg, Lunds universitetskapellmästare sedan 1897. Anrep-Nordin, som från 1914 var verksam som musiklärare vid läroverket i Kalmar och 1915 blev domkyrkoorganist i samma stad, blev våren 1918 fil.lic. i Lund och examinerades då av Norlind och Berg.⁹⁵

När Norlind examinerade Anrep-Nordin hade han redan sedan några månader lämnat sin föreståndartjänst vid folkhögskolan i Östra Grevie och flyttat till Lund. Som tidigare nämnts grundades detta beslut på det missnöje han börjat möta i folkhögskolans styrelse för att han inte helhjärtat lade all sin tid på skolans angelägenheter utan också försökte upprätthålla sin identitet som forskare och universitetslärare (om än obetald sådan). Att ett välgrundat rykte också fanns om att ett docentstipendium snart skulle ledigförklaras av filosofiska fakulteten vid Lunds universitet spelade också en roll i sammanhanget.⁹⁶ Norlind tycks från senare delen av 1917 ha satsat all sin tid på att speciminera sig för att komma ifråga för detta. I den omfattande

⁹⁴ Bohlin 1980.

⁹⁵ Alla publicerade biografier om Birger Anrep-Nordin (1888–1946) har mycket sparsamma uppgifter om hans akademiska studier vid Lunds universitet. Efter 1918 gick han vidare med studier för doktorsgraden och blev 1924 filosofie doktor i Lund på avhandlingen ”Studier över Martin Kraus”. Han var 1914–1924 bosatt i Kalmar och verksam där som musiklärare vid Kalmar läroverk (från 1914) och domkyrkoorganist (från 1915). Jfr även Lönn 1975.

⁹⁶ Jfr Bohlin 2004b: 9.

meritförteckning som i tryckt form inlämnades tillsammans med ansökan till stipendiet sticker det ut att han återoppar en andra kraftigt omarbetad upplaga av *Svensk musikhistoria* – den kom nu att omfatta nästan 100 ytterligare sidor jämfört med upplagan från 1901 och inkluderade en del illustrationer.⁹⁷ Likaså tar han upp att en omfattande studie – *E. G. Geijer som musiker* – blivit färdig under året och antagits för tryckning.⁹⁸

Den digra meritförteckning om sammanlagt 11 tryckta sidor i folioformat som Norlind ställde samman inför sin ansökan om docentstipendium och som bör ha inlämnats någon gång i april/maj 1918 är imponerande.⁹⁹ Här räknar han först upp alla studier från mogenhetsexamen 1897 till förvärvandet av doktorsgraden 1909. Vidare alla anställningar han innehaft, samtliga stipendier han erhållit, bland annat för forskning såväl i Sverige som utomlands, hedersuppdrag i ett antal internationella samfund och kommissioner liksom en lång rad populärvetenskapliga föreläsningar runt om i Sverige. På följande sida ger han ingående beskrivningar av de praktiska musikstudier och teoretiska musikstudier han bedrivit samt fylliga uppgifter om studier/forskning i musikhistoria, äldre svensk kyrkomusik, äldre dansmusik och därmed sammanhängande musikaliska konstformer (svit, sonatform), folkmusik och orientalisk musik, musikbibliografi, modern musik från 1800-talet (hela Europa) och slutligen moderna musikförhållanden i Norden från tiden efter 1870.

Norlind kunde också visa upp en i sammanhanget förkrossande lång lista med publicerade arbeten uppdelad på böcker, vetenskapliga fackuppsatser och populärvetenskapliga uppsatser och recensioner. Avdelningen böcker omfattar exempelvis drygt 20 titlar men några har litet omfång och borde snarare kallas broschyrer. Alla titlar som gäller musik (7 st.) är dock med ett par undantag omfångsrika: här ryms de båda ovan nämnda upplagorna av *Svensk musikhistoria* och biografen om Geijer som musiker, den lilla boken *Om språket och musiken* (1902), vidare en biografi om Beethoven (1907, 60 sidor), avhandlingen om latinska skolsånger (1909) och första upplagan av *Allmänt musiklexikon* (1 096 sidor utgiven 1912–16). Listan upptar också 3 studier i folkloristik (*Studier i svensk folklöre*, 1911, 468 sidor; *Svenska allmogens lif i folksed, folkstro och folkdiktning*, 1912, 702 sidor och *Skattsägnen – en studie i jämförande folkminnesforskning*, 1918, 106 sidor).¹⁰⁰ Den hälft av titlar som återstår (drygt 20) härrör från Norlinds arbete som folkhögskollärare som exempelvis 7 årgångar av *Årsredogörelser för Sydöstra Skånes Folkhögskola*

⁹⁷ Denna upplaga av *Svensk musikhistoria* gavs ut på Wahlström & Widstrands förlag. Förordet är daterat ”Lund i nov. 1918” vilket bör ha inneburit att han bifogade ett någorlunda tryckfärdigt manus till sin ansökan om docentstipendium.

⁹⁸ Studien kom att omfatta 285 tryckta sidor och gavs ut av Wahlström & Widstrands förlag i Stockholm 1919.

⁹⁹ Att meritförteckningen trycktes hänger sannolikt främst samman med att Carl F. Hennerberg, KMA:s bibliotekarie uppmanade Norlind att ta fram en tryckts sammanställning av sina meriter som kunde distribueras till ledamöterna i KMA:s styrelse inför tillsättningen av posten som ständigt sekreterare efter Karl Valentin. [Brev från C. F. Hennerberg till Tobias Norlind, 22 maj 1918, TNA, G:328 Brevsamling/Hem-Hö]. Norlind sökte således ungefär samtidigt tjänst både i Lund och i Stockholm. Hennerbergs uppmaning skedde dock efter att Norlind redan lämnat in sin ansökan till KMA i Stockholm i slutet av april 1918.

¹⁰⁰ Den sistnämnda boken tycks också ingått i Norlinds hektiska arbete 1917/1918 med att speciminera sig för docenttjänsten.

(1908–14, ca 400 sidor) och *Oxie och Skytts härads folkhögskola, Östra Grefvie. En historik och en beskrifning* (1915, 26 sidor).

Jag skall inte trötta läsaren med en uppräknig av den långa listan över Norlinds vetenskapliga fackuppsatser sträckande sig över åren från 1899 till 1918 men kan betyga att också den imponerar. Inom denna grupp dyker för övrigt ett helt nytt intresseområde upp: Åren 1916–17 medverkade Norlind med artiklar om trädgård och trädgårdsskötsel i *Täppan. Skånska Trädgårdsföreningens Tidskrift*.¹⁰¹ Norlind ansåg tydligen att också ett i sammanhanget mer udda intresse borde ingå i bedömningen av hans kompetens för ett docentstipendium.

För att ytterligare ge tyngd åt sina meriter bifogade Norlind vidare intyg om sin skicklighet som musikhistorisk forskare skrivna av professorerna Angul Hammerich i Köpenhamn, Johannes Wolf i Berlin, Hugo Riemann i Leipzig och Guido Adler i Wien. Dessa följdes av ett antal utdrag ur omdömen om hans *Allmänt Musiklexikon* skrivna av bland andra bibliotekarien Carl F. Hennerberg i Stockholm, Angul Hammerich i Köpenhamn och av andra musiker/kompositörer i Danmark, Norge och Finland.

Min samlade bedömning idag av den meritering Norlind åberopade när han sökte det fasta docentstipendiet vid Lunds universitet är att få om än någon inom disciplinen i en motsvarande situation kunnat överträffa honom i fråga om omfattning och bredd som forskare under de hundra år som förflutit sedan han lämnade in sin ansökan.¹⁰² Så varför blev han utslagen?

Ärendet att tillsätta det ledigförklarade treåriga docentstipendiet behandlades av filosofiska fakulteten vid ett sammanträde den 3 september 1918. Docenterna T. Norlind, G. A. Jæderholm med inriktning psykologi och pedagogik samt Smith var de enda sökande. Striden kom att stå mellan de två förstnämnda. Professorn i psykologi och pedagogik, Axel Herrlin, tog först till orda med stöd av en skriftlig inläga som bifogats protokollet. Han förordade starkt Jæderholm. I ett kort inlägg som följde på detta förordade Ewert Wrangel Tobias Norlind.¹⁰³

Ser man till de skäl som anfördes som grund för anställning av respektive kandidat blir det uppenbart att Jæderholms meriter och ämnesinriktning sammantaget vägde mer i förhållande till de vid denna tid gällande statuterna för universiteten. Att utslaget av den röstning som ägde rum efter Herrlins och Wrangels inlägg ändå blev så jämnt att ordförandens (dekanus professor Martin P:son Nilsson) utslagsröst för Jæderholm blev det som avgjorde tillsättningen är därför förvånande.

Enligt de vid denna tid gällande universitetsstatuterna skulle ett ledigförklarat docentstipendium, när flera docenter hade sökt detta, tilldelas den docent som var mest förtjänt i fråga om vetenskaplig skicklighet, styrkt med utgivna skrifter och andra lärdomsprov liksom

¹⁰¹ Norlind, T. 1917.

¹⁰² Med reservation för Norlinds vetenskapsteoretiska skolning som förefaller något skral i jämförelse med vad många av hans efterföljare kunnat visa upp redan tidigt i karriären.

¹⁰³ Lunds universitets arkiv, UNL Filosofiska fakulteten -1956. Fil. fak., protokoll 1917–1918, A 1A:91. Protokoll 3 sept. 1918, §10]. Smith var möjligen kemisten Lennart Smith.

beskaffenheten av utövad akademisk verksamhet. En viktig tilläggsbestämmelse fanns emellertid också: statuterna gav beslutande organ rätten att ta hänsyn till undervisningens behov.¹⁰⁴

Eftersom Jæderholms och Norlinds ämnen var så olika var det enligt Herrlin vanskligt att jämföra värdet av deras publicerade arbeten. Jæderholms starkaste kort var det faktum att han redan vid två tillfällen förklarats professorskompetent inom den psykologiska pedagogiska disciplinen. Något motsvarande vetenskapligt erkännande inom sitt ämnesområde kunde Norlind inte uppvisa och Herrlin hävdade därför att Jæderholm skulle anses vara den vetenskapligt skickligaste av de två sökandena. Till detta kom att Jæderholms akademiska tjänstgöring skett inom ett ämne som var filosofiska fakultetens största examensämne och därför mest i behov av hjälpkrafter. Undervisning i musikhistoria, hur intressant detta ämne än i sig var, kunde i sin betydelse för universitetsstudierna på intet sätt jämföras med psykologi och pedagogik, menade Herrlin.¹⁰⁵

Av Herrlins argumentation för Jæderholm framgår klart att ett skäl för att tilldela Norlind docentstipendiet som Wrangel anfört, nämligen att han var den ”till utnämningens åren äldste” inte betydde något i sammanhanget. Anciennitet fanns nämligen inte omnämnd ”som en synpunkt att räkna med i stipendietillsättning” i universitetsstatuterna.¹⁰⁶ Det som i slutändan kom att betyda mest var således att Lunds universitet hade störst nytta av att Jæderholm fick stipendiet. Han var ju verksam inom ett ämne som redan var etablerat med en professur (som innehades av Herrlin). Mot bakgrund av detta är det, som jag redan påpekat, märkligt att hälften (9 st) av de röstberättigade deltagarna vid sammanträdet ändå lade sin röst på Norlind.

Norlinds fortsatta strävan att etablera musikvetenskap som ett universitetsämne 1918–1928

Eftersom Norlind hade sagt upp sin anställning på Östra Grevie folkhögskola året dessförinnan var han nu tvungen att hitta annan försörjning. Lösningen blev en flytt till Stockholm där han kunde tillträda en halvtidsbefattning vid Musikaliska akademiens konservatorium i Stockholm som lärare i musikhistoria och estetik, en tjänst som hade ledigförklarats under våren 1918 sedan innehavaren Karl Valentin avlidit. Det var KMAs bibliotekarie Carl F. Hennerberg, med vilken Norlind alltifrån 1906 upprätthållit en tidvis mycket tät brevkontakt, som våren 1918 anmodat honom att söka den lediga befattningen.¹⁰⁷ Valentin hade förenat halvtidstjänsten som

¹⁰⁴ Bestämmelserna i universitetsstatuterna återges här med den lydelse som Herrlin hänvisar till i sin skriftliga inlägga som bifogats § 10 i protokoll från fakultetssammanträdet 3 sept 1918.

¹⁰⁵ Herrlin, bilaga till §19 i protokoll från fakultetssammanträdet 3 sept 1918 [UNL, Filosofiska fakulteten -1956, Protokoll 1917–1918, A 1A:91].

¹⁰⁶ Herrlin, bilaga till §19 i protokoll från fakultetssammanträdet 3 sept 1918 [UNL, Filosofiska fakulteten -1956, Protokoll 1917–1918, A 1A:91].

¹⁰⁷ Carl F. Hennerberg, Brevkort/meddelande till Tobias Norlind 16 april 1918 [TNA G:328 Brevsamling Hemhö]. Hennerberg hänvisar till brev från Norlind samma dag i vilket denne skriver att han kommer att söka tjänsten efter Valentin. I Hennerbergs två följande brev till Norlind våren 1918 (6 maj och 22 maj) framgår det tydligt att

lärare vid KMA med posten som Musikaliska akademiens sekreterare, något som hade varit kutym vid KMA sedan lång tid tillbaka. I likhet med en annan sökande – Olallo Morales – hade Norlind sökt denna kombinerade tjänst. KMA beslöt emellertid att dela på den. Morales blev sekreterare och Norlind fick nöja sig med lärarsysslan.

För att garantera sin och familjens livsuppehälle tvingades Norlind i detta läge att söka ytterligare inkomstkällor.¹⁰⁸ En utväg blev, som ovan nämnts, att han åter sökte sig till folkhögskolevärlden. Här lyckades han från 1919 få en anställning som rektor för Stockholms borgarskolas folkhögskolelinje, en tjänst som han lämnade först 1931.

Samma år blev Norlind också föreståndare för det 1899 med främst privata donationer grundade Musikhistoriska museet. Vid tiden för hans tillträde fanns detta i lokaler på Riddargatan i Stockholm.¹⁰⁹

Trots att Norlind på detta sätt skaffat sig säkra inkomster från tre olika håll tycks dessa inte ha räckt till för de utgifter som han hade för sin och familjens uppehälle och boendekostnader. I den brevväxling som han alltifrån flytten till Stockholm och fram till 1928 upprätthöll med sin äldsta bror Ernst återkommer det i brev efter brev att bekymmer med ekonomin tynger honom. Vid flytten hade han, för att över huvud taget hitta någonstans att bo, tvingats be sin bror om ett lån för husköp. Jag återkommer längre fram till frågan om hur dessa ekonomiska bekymmer, som Norlind skriver mycket uppriktigt om i sina brev till brodern, fick vittgående konsekvenser för hans karriär som musikhistoriker under lång tid framöver. Innan de berörs behöver emellertid Norlinds stora engagemang för att samla och mobilisera de krafter i Sverige som ägnade tid åt musikvetenskaplig forskning redovisas. Också detta, visar det sig, medverkade till att hans ekonomi inte på lång tid repade sig.

Bildandet av Svenska samfundet för musikforskning 1919

Som redan nämnts drogs Norlind redan som tjugooåring in i den musikvetenskapliga forskarvärld som växte fram genom Oskar Fleischers initiativ 1899 att starta ett internationellt musiksällskap (IMG). Vikten av de impulser som Norlind fick genom de kontakter han knöt med forskare inom detta sällskap skall inte underskattas. 1902 var han ju aktiv vid bildandet av en Orts- och landssektion av IMG i Malmö/Lund. Det är via detta engagemang och det vakuum

Hennerberg bedrev en intensiv kampanj bland KMAs ledamöter för att Norlind skulle utses både till ny sekreterare och lärare efter Valentin.

¹⁰⁸ Norlind var sedan 1904 gift med Anna Elina Lindh (1873–1951), dotter till Carl Otto Lindh, läroverksadjunkt i Kristianstad och Alma Theresia Lindh, f. Werrenrath. Paret fick en dotter i maj 1907 som dog vid födseln. Drygt ett år senare, den 15 oktober 1908, föddes dottern Birgit Ingeborg (Gullberg & Uggla, 1919: 243). Inga uppgifter finns om att Tobias Norlinds hustru förvärvsarbetade. Vid familjens flytt till Stockholm var dottern Birgit således 10 år. Hon avlade på 1920-talet en fil.mag.-examen och gifte sig 1938 med chefsrådmannen Erik Björkman (1910–1993). Äktenskapet var barnlöst. Paret donerade medel till en fond – *Birgit och Erik Björkmans fond till Tobias Norlinds minne* (skapad år 2000) som förvaltas av Tobias Norlind-samfundet för musikforskning i Lund. Se vidare: <http://tobiasnorlindsamfundet.se/sida3.html> (hämtad 31 augusti 2018).

¹⁰⁹ <http://scenkonstmuseet.se/om-scenkonstmuseet/historia/> (hämtad 2018-01-24).

som uppstod när IMG plötsligt, av politiska skäl sades det, upplöstes 1914, som idén om ett självständigt svenskt sällskap för musikkforskning utvecklades av Norlind i dialog med personer som deltog i den verksamhet som bedrevs av IMGs ortsgrupp för Stockholm. Processen som ledde fram till bildandet av Svenska samfundet för musikkforskning i februari 1919 har relativt ingående belysts av Ingmar Bengtsson i samband med samfundets 50-årsjubileum.¹¹⁰ Det Bengtsson emellertid inte fullt ut kan redogöra för är den viktiga roll som Norlind hade i samfundets förhistoria. Det är denna roll som ledde till att Norlind närmast som en självklarhet valdes till samfundets ordförande och vid dess första styrelsemöte i mars 1919 till huvudredaktör för den tidskriftsredaktion som då tillsattes för utgivandet av ett organ för samfundet under namn av *Svensk Tidskrift för Musikkforskning*.

Förklaringar står att finna i den omfattande brevväxling som från 1906 utvecklades mellan Norlind och Carl F. Hennerberg, bibliotekarie vid KMA och initiativtagare till att IMGs ortsgrupp i Stockholm bildades i februari 1910. Jag har hittills endast haft möjlighet att studera Hennerbergs brev till Norlind men bedömer att den genomgång av dessa som jag gjort ger en god inblick i hur Norlind och Hennerberg tillsammans från åtminstone 1911 drev frågan om en nationell musikvetenskaplig organisation med en egen tidskriftsutgivning i Sverige framåt.¹¹¹ Redan i april 1908 kan Hennerberg meddela att det finns så många i Stockholm som individuellt anslutit sig till IMG att de borde kunna bilda en särskild sektion av sällskapet.¹¹² Av följande års brevväxling framgår att Hennerberg på grund av tidsbrist inte kommit vidare med idén. I juli 1910 kan han dock meddela att man kommit till skott och bildat en ortsgrupp av IMG i Stockholm som har 13 medlemmar.¹¹³ Sannolikt hade Norlind redan tidigare förklarat för honom att i och med att det redan fanns en IMG-grupp i Malmö/Lund så kunde inte en ny grupp i Stockholm kalla sig "landssektion av IMG".¹¹⁴ Av Hennerbergs brev 1911 framgår att man nu organisatoriskt håller på att klara upp förhållandet till IMG. Norlind och Hennerberg börjar också brevlades diskutera hur ett gemensamt organ, d.v.s. en musikvetenskaplig tidskrift för Sverige kan utformas.¹¹⁵ På senhösten samma år upprättas en "landssektion Sverige" med KMAs ständige sekreterare Karl Valentin som ordförande, Tobias Norlind som sekreterare, och Conrad Nordquist, Richard Andersson och Carl Claudius som övriga styrelseledamöter.¹¹⁶ Hennerbergs och Norlinds brevväxling under följande två år 1912–1913, rör mestadels den förres medverkan som kvalificerad korrekturläsare i Norlinds arbete med ett musiklexikon, en

¹¹⁰ Bengtsson 1969.

¹¹¹ Hennerbergs brev till Tobias Norlind omfattar tidsperioden 1906–1931 och finns bevarade i Tobias Norlinds arkiv, Musik- och teaterbiblioteket, Stockholm. Norlinds brev till Hennerberg finns samlade i dennes efterlämnade arkiv som också förvaras på Musik- och teaterbiblioteket.

¹¹² Hennerberg, brev till Norlind 23 november 1908 [TNA G:328 Brevsamling Hem–Hö].

¹¹³ Hennerberg, brev till Norlind 11 juli 1910.

¹¹⁴ Av Hennerbergs brev till Norlind 11 juli 1910 framgår att han från denna tid har tillgång till rikstelefon. Sannolikt har i fortsättningen en hel del diskussioner som rört bland annat IMG skett per telefon. Av Hennerbergs brev till Norlind 11 september 1910 framgår att de nu är du-bröder vilket stärker antagandet att de började kontakta varandra på telefon.

¹¹⁵ Hennerberg, brev till Norlind 10 april, 2 och 4 maj samt 13 maj 1911.

¹¹⁶ Bengtsson 1969: 12.

oavlönad insats som får ett mycket kort omnämnande i förordet till lexikonet.¹¹⁷ De organisatoriska frågorna berörs dock relativt ingående i ett brev från Hennerberg till Norlind i oktober 1912. Av detta framgår att Norlind arbetat så intensivt med sitt lexikon att han försummat att svara på brev och att Hennerberg och Norlind därför behövt diskutera sammansättningen av den nu bildade landssektionen av IMG i telefonsamtal.¹¹⁸

Även under de följande åren fram till 1918 är brevkontaktarna mellan Hennerberg och Norlind täta. Ett undantag är år 1914 då endast ett brev, skrivet i maj detta år, från Hennerberg finns bevarat. Hennerberg befinner sig då i Berlin men är på väg till Paris där han ska möta representanter för IMG. Där hade han hoppats kunna möta också Norlind och Claudius och med dem diskutera det förslag till stadgar för landssektionen av IMG som nu föreligger.¹¹⁹ Att inga brev från Hennerberg finns bevarade i övrigt från detta år då första världskriget bröt ut och då IMG till följd därav upplöstes är märkligt.¹²⁰ Kanske upplevde han och Norlind utvecklingen så dramatisk att de diskuterade ortsgruppernas och landssektionens fortsatta öde på telefon?

Av Hennerbergs många brev till Norlind framgår det tydligt att han skattar Norlinds insatser för svensk musikforskning högt och djupt beundrar hans flit. Som den ende i landet med kvalificerad universitetsutbildning i ämnet är Norlind den självklara frontfiguren för musikvetenskapen, menar han. Denna beundran är sannolikt förklaring till att Hennerberg har stort tålamod över att Norlinds utfästelser i brev eller telefonsamtal, bland annat rörande arbetet i landssektion av IMG, inte hålls. Det dröjer således ända till senhösten 1915 innan ett förslag till stadgar för den gemensamma landsorganisationen på allvar kan diskuteras. Av Hennerbergs första brev denna höst framgår det att ett förslag till stadgar för "Landssektionen Sverige" utarbetat av en kommitté inom ortsgruppen i Stockholm nu föreligger och skickats till ortsgruppen i Sydsverige.¹²¹ Ett par månader senare frågar Hennerberg Norlind om att han haft tid att titta på det "förslag till organisation av Svenska sällskapet för musikforskning" som han tidigare skickat över.¹²² Påminnelsen leder till att Malmö/Lund-gruppen snabbt ställer samman ett utlåtande undertecknat av Norlind, C. Claudius, P. Noderman och F. Wulff men sannolikt skrivet av Norlind.¹²³ En sammanfattning av de viktigaste synpunkterna i detta, som också kom att bli riktninggivande framöver för utvecklingen, är att ett självständigt sällskap för Sverige

¹¹⁷ Första upplagan av Norlinds *Allmänt musiklexikon* (1 096 sidor utgiven 1912–16). Utgivningen skedde först häftesvis och kom att omfatta totalt 17 häften som 1916 utgavs i bokform i två volymer. Hennerbergs insats som korrekturläsare omnämns i förordet till volym I. Hennerberg kommenterar sin insats i ett brev till Norlind 26 september 1915. Det framgår där att han i likhet med andra korrekturläsare i Stockholm som Norlind försökte dra in i arbetet med lexikonet efter en tid upphört att bistå honom eftersom insatsen var helt oavlönad.

¹¹⁸ Hennerberg, brev till Norlind 27 oktober 1912.

¹¹⁹ Hennerberg, brev till Norlind 20 maj, 1914. Jfr. Hornwall 1984.

¹²⁰ Se Bengtsson 1969: 11. Ortsgruppen i Stockholm underrättades om upplösningen av IMG i ett brev från Oscar von Hase avsänt hösten 1914. Denne angav den politiska situationen som orsak till upplösningen.

¹²¹ Hennerberg, brev till Norlind 26 september 1915. Trots upplösningen av IMG tycks stadgekommittén ha betraktat sig som tillhörande den gemenskap som övriga landssektioner av IMG fortfarande hjälpligt upprätthöll.

¹²² Hennerberg, brev till Norlind 9 november 1915. Hennerberg har i hastigheten skrivit "Svenska sällskapet för musikforskning". Av stadgeförslaget (som finns bevarat i Svenska samfundet för musikforsknings arkiv, RA: A1:1) framgår tydligt att man redan från början använde benämningen "Svenska samfundet för musikforskning".

¹²³ Bengtsson 1969: 18.

borde skapas vars uppgift bleve att få till stånd en tidskrift som kunde tillgodose dels musikernas önskan att få veta något om samtidens musikliv, dels de vetenskapligt intresserade önskan att få veta något om musikforskningens resultat. En kontinuerlig verksamhet med ortsgruppsmöten och kongresser är däremot svårare att upprätthålla. Utlåtandets slutkläm blir därför: ”Det skulle bli vår lifliga önskan, att hufvudstadens många musikintresserade ville upptaga tanken på *en tidskrift och ett sällskap därför* under närmare ompröfning, och alla stödja ett dylikt företag.”¹²⁴

I den fortsatta brevväxlingen mellan Hennerberg och Norlind diskuterar de främst längs detta spår, d.v.s. möjligheten att starta en tidskrift och knyta ett nationellt musikvetenskapligt samfund till denna. Den 20 januari 1916 skriver Hennerberg: ”Brevet som jag fick igår glädde mig obeskrivligt. Det ser således ut som om vi skulle kunna få en tidskrift till stånd.” Han menar att Norlind skall stå som främsta namn om det blir frågan om en svensk tidskrift: ”i ännu högre grad är du skickad därför, då fråga är om en nordisk.” Norlind har sannolikt i ett brev kläckt idén att man skulle ordna ett nordiskt musikforskarmöte i Stockholm samma år där frågan om en gemensam nordisk musiktidskrift skulle behandlas. Hennerberg är övertygad om att Akademien kostnadsfritt skulle kunna upplåta en lokal om detta kommer till stånd. Mot slutet av brevet tar han upp frågan om finansiering av tidskriften och berättar hur han funderat på om samma tillvägagångsätt kan användas som för *Nordisk tidskrift för bok- och biblioteksväsen*. Här lyckades initiativtagaren Isac Collijn ge ut första årets tidskrift på ”enskitl mecenatskap”. Andra året redan kunde den uppbära statsunderstöd, ”då vederbörande fick se hur fin tidskriften var”.¹²⁵

Norlind tycks inte ha svarat på Hennerbergs entusiastiska brev. I maj skickar Hennerberg därför ett brevkort till Norlind där han undrar varför han inte hört av sig och hur det står till med det ”planerade Nordiska företaget”. Han väcker idén att han själv och Norlind tillsammans skulle försöka starta en tidskrift utan att fråga någon annan till råds.¹²⁶ Av detta blir inget av. I december berättar han som kommentar till Norlinds beslut att säga upp sig på Östra Grevie folkhögskola (sannolikt meddelat i ett brev eller i ett telefonsamtal) att han själv på grund av överansträngning behövt vistas en tid på vilohem.¹²⁷

För år 1917 finns bara ett brev bevarat från Hennerberg till Norlind. Det innehåller främst en redovisning av intressant material och litteratur som förvärvats av KMA:s bibliotek och en inkännande fråga till Norlind hur han mår. Bristen på bevarade brev tycks knappast ha att göra med att de mist kontakten. Hennerbergs aktiva insatser följande år för att få Norlind att söka tjänst vid KMA visar snarare på att vänskapen och förtroendet för varandra fanns kvar.

¹²⁴ Min kursivering. Utlåtandet, daterat 12 november 1915, citeras och kommenteras relativt utförligt i Bengtsson 1969: 12.

¹²⁵ Hennerberg, brev till Norlind 20 januari 1916. Jfr. Hornwall 1984.

¹²⁶ Hennerberg, Brevkort till Norlind, 3 maj 1916.

¹²⁷ Hennerberg, Brevkort till Norlind, 21 december 2016.

Norlinds tid som ordförande i Svenska samfundet för musikforskning och redaktör för dess tidskrifter 1919–1925

I och med att Norlind flyttade till Stockholm 1919 upphör i stort sett korrespondensen mellan Hennerberg och Norlind. Den mest sannolika orsaken är att de från denna tidpunkt ofta hade direktkontakt som en följd av Norlinds anställning som lärare vid KMA, hans ordförandeskap för Samfundet för musikforskning från februari 1919 (där Hennerberg valdes till sekreterare) och hans redaktörskap för samfundets tidskrifter (i vars redaktion Hennerberg ingick).

Hur det gick till när Svenska samfundet för musikforskning bildades våren 1919 har ingående beskrivits av Ingmar Bengtsson. I dennes artikel inför samfundets 50-årsjubileum redogörs detaljerat för hur den fortfarande på papperet existerande svenska landssektionen av IMG den 22 februari 1919 förvandlades till Svenska samfundet för musikforskning och hur verksamheten i denna bedrevs under Norlinds ordförandetid 1919–1925.¹²⁸ Helt i överensstämmelse med förslaget i den sydsvenska ortsgruppens utlåtande från 1915 inriktades verksamheten i det nya samfundet i första hand på att ge ut en nationell tidskrift. En av de första åtgärderna blev att tillsätta en tidskriftsredaktion bestående av Norlind, Carl F. Hennerberg, Einar Sundström och Julius Rabe. Under det första året skulle denna inrikta sig på att ge ut en tidskrift med vetenskapliga ambitioner. Den sydsvenska ortsgruppens/Norlinds förslag från 1915 att också ge ut en publikation som kunde tillgodose ”konstnärernas önskan om att få veta något om samtidens musikliv” diskuterades men sköts på framtiden.¹²⁹

Första årgången av samfundets tidskrift kunde under benämningen *Svensk tidskrift för musikforskning (STM)*, distribueras i början av december 1919. Den hade ett omfång om 200 sidor. Kostnader för utgivningen – 2 787 kr – täcktes av annonser (500 kr), medlemsavgifter och styrelsemedlemmarnas personliga borgen. Just så som Hennerberg och Norlind tidigare diskuterat i sina brev kunde man, när väl ett präktigt första nummer fanns att visa upp, söka statsbidrag. I januari 1920 skickade styrelsen in en sådan ansökan till Konungen.¹³⁰

I april 1920 tog samfundets styrelse upp frågan att utöver *STM* också ge ut en tidskrift som tillgodosåg behovet att informera musikintresserade i allmänhet och musikutövare i synnerhet om aktuellt musikliv i huvudstaden och i landet i övrigt. Beslutet blev att samfundet, under förutsättning att statsbidrag för *STM* erhöles, skulle ge ut en separat publikation kallad *Urtidens musikliv (UNM)*, som med ett nummer per månad gratis skulle distribueras till samfundets medlemmar.¹³¹ *UNM* kom att utges under åren 1920–25 med Norlind själv som den flitigaste bidragsgivaren. Bland annat möter man honom här som recensent av konserter

¹²⁸ Bengtsson 1969: 12 ff.

¹²⁹ Bengtsson 1969: 15.

¹³⁰ Bengtsson 1969: 16. I Bengtssons detaljerade berättelse om arbetet med tidskriftens första årgång följer härefter en redovisning av innehållet i den.

¹³¹ Innehåll m.m. beskrivs relativt ingående i Bengtsson 1969: 16–17.

och böcker. Det var sannolikt, skriver Ingmar Bengtsson, också han som skrev de flesta anonyma notisererna.¹³²

Det skulle visa sig att samarbetet inom samfundets styrelse och i tidskriftsredaktionen snart började gnissla. Orsaken var Norlinds egenmäktiga uppträdande och ovilja att inviga dem i samfundets och tidskriftens ekonomiska förvaltning. I början av 1921 stod samarbetsproblemen mellan Norlind och övriga medlemmar i styrelsen i öppen dager. Hennerberg och Oscar Sandberg i tidskriftskommittén liksom styrelseledamoten Ansgar Roth hotade med avgång. Ett sammanträde utlystes till den 15 mars och till detta infann sig samtliga ledamöter (utom Julius Rabe) samt samfundets revisor, bankdirektören Göran Settergren. Hennerberg berättar i ett brev till Rabe:¹³³

Efter ett mycket allvarligt, fem timmar långt sammanträde i går blev saken lagd på en bog som alla kunde vara glad över [...] Beslutet blev, att Norlind och icke samfundet är den juridiska personen i fråga om publikationerna. Det ohyggliga deficit som uppstått måste N. erkänna vara orsakat av honom personligen. Förthy skall han också ensam stå risken. Därav följer, att hans räkenskaper för alla publikationerna äro hans egna och behöva ej granskas av revisorerna, och jag kan livligt försäkra dig, att detta var synnerligen lyckligt icke minst för vännen Norlind själv. Ty Herre, du min skapare, en sådan röra!

I samma brev lämnas också upplysningen att Norlind hade tvingats acceptera en växel på närmare 13 000 kr och att Settergren räknade med ytterligare skulder på 8–10 000 kr. Av Bengtssons fortsatta redogörelse för Norlinds tid som ordförande framgår att det var Norlinds benhårda övertygelse om vikten av att ge ut *UNM* som samfundets publikation som ställde till det för honom. Han lyckades aldrig få styrelsen och tidskriftsredaktionen i övrigt att ta till sig idén att samfundet skulle bry sig om det nutida musiklivet. Dock fanns det åtminstone för några år framöver ett fortsatt förtroende för honom som vetenskapsman och publicist; man lät honom som huvudredaktör på egen risk ge ut såväl *STM* som *UNM*. Styrelsen hade uppenbart ”svårt att undvara hans initiativkraft och idériedom”, skriver Bengtsson.¹³⁴

En genomgång av samfundets protokoll från de första fem åren av dess verksamhet avslöjar att den ursprungliga entusiasmen bland musikintresserade i landet och inte minst de som valdes in i samfundets styrelse 1919 successivt klingar av. Efter att under 1919 och 1920 ha samlat ett trettio-tal medlemmar till de årliga sammankomsterna (två per år) dyker färre än 10 upp vid mötena 1922 och 1923. Vid det ordinarie sammanträdet den 31 januari 1925 avslöjar protokollet följande:

¹³² Bengtsson 1969: 17.

¹³³ Citerat efter Bengtsson 1969: 18. Bengtsson uppger att Rabe i juli 1968 skickat en avskrift av brevet till honom. Var originalet idag finns har inte utretts.

¹³⁴ Bengtsson 1969: 18.

§1. Sammanträdet öppnades av Docenten Tobias Norlind, som anförde, att det för honom varit omöjligt att under det nyss tilländagångna kalenderåret sammankalla Samfundet till något allmänt sammanträde enligt stadgarna, varföre han ville anhålla, att detta till i dag utlysta sammanträdet måtte få betraktas såsom gällande för år 1924. Mot detta gjordes ingen invändning, varför detsamma torde få anses såsom av de närvarande gillat.¹³⁵

Gillandet till trots anas en tryckt stämning. Och värre skulle det bli:

§3. Föredrogs styrelse- och revisionsberättelserna för kalenderåret 1923 (Bil. B och C). Med anledning av dessa gjordes den anmärkningen, att ordföranden, vilken samtidigt varit redaktör för Samfundets tidskrift samt uppburit dels hela statsbidraget, dels alla inflytande medlemsavgifter under året utan att återbetala något av den som lån bekomna ständiga ledamotsfonden. Dessutom kunde Samfundets publikationer icke anses äga den kvalitet, som man har rätt att fordra av vetenskapliga publikationer med hänsyn till såväl ämnesval som noggrannhet och omsorg vid redigeringen. Fördenskull kunde ordföranden-redaktören icke anses hava förvaltat sitt ämbete i enlighet med Samfundets stadgar. På framställd proposition beviljades styrelsen med undantag av ordföranden ansvarsfrihet för år 1923.

Följande paragraf meddelar att Tobias Norlind vid det förestående valet till ordförande, inte önskade komma i fråga. 11 personer deltog i sammanträdet (bland dem Olallo Morales (ordförande), Hennerberg, C. J. von Otter, Herman Glimstedt, Gösta Settergren, Gunnar Jeanson, Einar Sundström, David Åhlén och Sven Brandel).¹³⁶

Vad tog hårdast i den kritik som riktades mot Norlind – förskingring av medel eller beskyllningen att han brustit i vetenskaplig kvalitet? Sannolikt det senare. Så småningom orkar han skriva till Daniel Fryklund, en trogen vän som han hållit tät brevkontakt med sedan 1916:

Det är dystra tidender som vänta för vår kära musikvetenskap, men som alltid myllrar det i min hjärna, när nödens stund kommit. Alltså först de dystra tiderna: Jag är avsatt som ordf. o. styr.-led. i Sv. Samf. f. Mkf. Som redaktör får jag kvarstå, men en granskningskommitté är tillsatt (antagl. Sundstr., Hennerb. o. Rabe), som skall granska varje bidrag och meddela tryckningstillstånd i varje särsk. fall. Jag har helt kort svarat: "Vet hut!" Mitt korta svar berodde ej minst på, att jag skriftligen sagt från om dessförrinnan, att jag endast hade ms. från mina lärj., vilka skrivit på min anvisning sina kand.- el. lic.-specimen och att jag i egenskap av akad. lärare godkänt dem (Sundstr. förklarade, att Kraus-avh. ehuru doktorsavh. för mig av honom ej godkändes ss. bidrag i tdskr., emedan ej vetenskaplig nog; på det svarade jag, att jag själv bestämde över

¹³⁵ Riksarkivet, Svenska samfundet för musikforsknings arkiv, A1:2 Protokoll.

¹³⁶ Riksarkivet, Svenska samfundet för musikforsknings arkiv, A1:2 Protokoll.

doktorsavh:s vetenskapliga kvalitet). Så här har det varit i 2 mån. Intet kan tryckas och Akad. vägrade förorda stats-bidr., emedan tidskr. ej var vetenskaplig nog. Det hjälpte ej, att jag förklarade, att tidskr. ifjor endast innehöll doktorsavh. och en avh. av en prof. i mkhist (Sandberger i München). Jag begärde genast intyg från J. Wolf och Sachs i Berlin samt Adler i Wien. De ha förordat i amplaste ordalag. Man har reagerat därför i Akad., sägs det, men jag vet intet.

Så står saken, och om jag skriver till dig, är det blott för att förklara, varför intet utkommit. Mina nerver äro efter två mån. depression under isen, men det gör intet.¹³⁷

Inte ett ord således till vännen Fryklund om de ekonomiska oredligheter, d.v.s. förskingring, som man lägger honom till last.

Anledningen att Ingmar Bengtsson i sin text till Svenska samfundet för musikforsknings 50-årsjubileum inte i klartext skriver om Norlinds nesliga uttåg ur detta sällskap som han varit den drivande kraften i att etablera, känner vi inte. Möjligen hänger tystnaden samman med att Norlinds dotter fortfarande var i livet. Bengtsson fäster i stället uppmärksamheten på ett viktigt syfte för samfundet som Norlind arbetade för:

Överhuvudtaget såg i varje fall Norlind själv ett nära samband mellan samfundet och dess tidskrift å ena sidan och försöken att etablera musikforskning vid universiteten å den andra.¹³⁸

Andra försök att etablera musikvetenskap som universitetsämne under 1920-talet

När Norlind lämnade Lund miste han rätten att kalla sig docent och därmed också den omedelbara kontakten med universitetsvärlden.¹³⁹ Som vi ovan sett kan hans engagemang för Svenska samfundet för musikforskning ses som ett led i hans strävanden att återerövra denna titel och sambandet med forskningen. Han sökte sig också fram längs andra vägar i Stockholm. Ganska omedelbart efter att han flyttat dit kontaktade han Stockholms Högskola och erbjöd sig

¹³⁷ Musik- och teaterbiblioteket. Daniel Fryklunds arkiv och samlingar. A 10. Brev till Daniel Fryklund från Tobias Norlind, 19/3 1925. Hela korrespondensen mellan Tobias Norlind och Daniel Fryklund 1916–1947 transkriberades 1998 och bevaras i en word-fil (om sammanlagt 349 sidor) som nu förvaras av Musik- och teaterbiblioteket. De närmare omständigheterna till varför hela denna korrespondens transkriberats är inte kända men utreds f.n. av Musik- och teaterbiblioteket. Word-filens existens finns omnämnd i Enquist 2014. http://carkiv.musikverk.se/www/epublikationer/dokumenterat_46.pdf, sid 68–70; (hämtad 29 augusti 2018). Daniel Fryklund (1879–1965) var språk- och musikforskare. Hans omfattande samling av instrument, musiklitteratur mm testamenterades 1965 till (nuvarande) Musikmuseet och Musik- och teaterbiblioteket i Stockholm.

¹³⁸ Bengtsson 1969: 22.

¹³⁹ Detta verkar dock inte vare sig Norlind själv eller andra, exempelvis kolleger vid KMA, tagit så hårt på. Som framgått kallas han ”docent” i Svenska samfundet för musikforsknings protokoll.

att gratis undervisa i musikhistoria. Erbjudandet ledde ingenstans. Han hörde sig då för vid Uppsala universitet om en docentur i folkdiktning men hade inte heller där någon framgång. Lösningen blev i stället att studenter vid Stockholms högskola och Uppsala universitet som ville ta betyg i musikhistoria med musikteori fick ta del av Norlinds undervisning vid konservatoriet. Han lyckades vidare få studieplanen från 1915 införd vid Uppsala universitet 1921 och vid Stockholms högskola 1924. Varje gång en student skulle examineras behövdes dock ett särskilt tillstånd från Kungl. Maj:t.¹⁴⁰ På detta sätt kunde bland andra Gunnar Jeanson i Stockholm och Carl-Allan Moberg i Uppsala bedriva studier i ämnet fram till licentiatexamen för att sedan arbeta vidare med sina doktorsavhandlingar.¹⁴¹ Jeanson utnämndes till docent vid Stockholms högskola 1926, Moberg till detsamma året därpå vid Uppsala universitet. Detta innebar att det framöver var de som förordnades som examinatorer i ämnet musikhistoria med musikteori. Norlind förlorade därmed nästan helt direkt kontakt med ämnet som ett universitetsämne. Hans sista direkta inblandning i den akademiska undervisningen i musikvetenskap ägde rum 1927 då han fungerade som fakultetsopponent vid Sten Bromans doktorsdisputation, en famös disputation som innebar att Bromans avhandling underkändes. Norlind hade föreslagit att Broman skulle godkännas men kördes över av en i stort enig fakultetsnämnd.¹⁴²

Jeansons docentur vid Stockholms högskola upphörde efter dennes bortgång 1939 och därmed försvann ämnet för lång tid framöver från denna läroanstalt. Vid Uppsala universitet lyckades man efter att anslaget till den 7-åriga docenttjänsten upphört, skrapa ihop medel (bland annat med pengar ur en bränslefond) för en fortsatt anställning av Moberg.¹⁴³ 1947, 20 år efter att docenturen först hade introducerats här, inrättades så en professur i ”musikforskning” som ämnet nu kom att kallas.¹⁴⁴ Moberg blev den förste innehavaren av denna tjänst. Medelstilletdelningen för det nya ämnet var sparsam och pengarna räckte endast till mycket små lokaler och få lärare kunde anställas. Exempelvis bistod universitetets director musices, Sven. E. Svensson, under flera år gratis med undervisningen i musikteori.¹⁴⁵ Men ämnet musikforskning var nu äntligen etablerat som ett ”riktigt” universitetsämne knutet till en fast inrättad lärostol.

¹⁴⁰ Bohlin 1991: 558. Artikeln är publicerad såväl i svensk biografiskt lexikon (1991) som i Bohlin 2004b [här dock utan arkivuppgifter och förteckning över tryckta arbeten].

¹⁴¹ Gunnar Jeanson disputerade 1926 på avhandlingen *August Söderman: en svensk tondiktarens liv och verk*, (Jeanson 1926). Carl-Allan Moberg blev ett år senare filosofie doktor i Uppsala med avhandlingen *Über die schwedischen Sequenzen: eine musikgeschichtliche Studie* (Moberg 1927).

¹⁴² Lunds universitets arkiv: Filosofiska fakulteten -1956. Protokoll 30/5 1927, §158.

¹⁴³ Bengtsson 1971: 284.

¹⁴⁴ Bohlin 1980: 25.

¹⁴⁵ Bengtsson 1971: 284. Beträffande Sven E. Svensson, se <http://levandemusikarv.se/composers/svensson-sven-e/> (hämtad 2018-01-24).

Summering: Norlinds första decennium i Stockholm 1919–1928

Norlinds karriär som musikforskare efter att han slogs ut i striden om docenttjänsten i Lund 1918 och flytten till Stockholm kan knappast kallas en framgångssaga. Frågan är om han inte själv t.o.m. för en period började se sig som en förlorare. Visserligen fick han fram ett antal av sina studenter vid Musikaliska akademiens utbildningsverk till en licentiatexamen och några av dem även till doktorsgraden, varav två – Gunnar Jeanson och Carl-Allan Moberg lyckades så bra att de också genast blev docenter på avlönade tjänster. Men deras lycka innebar i princip att Norlinds position som ”Doktorvater” upphörde. Underkännandet av Sten Bromans avhandling 1927 tog honom vidare hårt. Ett brev till Ewert Wrangel i Lund dagen efter disputationen andas djup bitterhet mot det sätt som fakulteten i Lund såg på hans insats som fakultetsopponent. Mest upprörd vad han emellertid över den skada som den av fakulteten särskilt inkallade Erik Abrahamsen, professor i musikvetenskap vid Köpenhamns universitet, åsamkat svensk musikvetenskap genom att rösta för att avhandlingen skulle underkännas:

Själv kan jag ej se det annorlunda än ”betalt för gammal ost”, då jag två gånger vägrat att upptaga honom ss. ngn blivande musikhistoriker (sc. docent) i Lund och en gång i Kphn satt honom i andra förslagsrummet till docentur i ämnet.

Må nu emellertid saken ha sin vidare gång. Det kan hända, att jag själv tager upp ämnet och behandlar det, så må man ju sedan döma om min okunnighet som svensk musiksakkunnig. Beklagar blott att ej allt kunnat ordnas i frid utan inblandning av dansk osakkunskap. Dansk musikforskning må svara vad de vilja. Abrahamsens kastade handske skall jag upptaga, och han må se sig om efter sekundanter.¹⁴⁶

Vad gäller vetenskapligt skriftställer kunde Norlind inte heller visa upp några verkliga framgångar under 1920-talet, möjligen med undantag för de insatser han gjorde som redaktör för *Svensk tidskrift för musikforskning* (*STM*, fram till 1927). Och ändå gjorde han inte annat än skrev och skrev, artikel efter artikel, bok efter bok under en tioårsperiod efter det misslyckade försöket att bli avlönad docent 1918. All tid som kunde uppbådas utanför undervisningsplikterna vid Musikhögskolan och Borgarskolan och arbetet vid Musikmuseet lade Norlind på sitt skrivande.

Norlinds bibliografi för en period om tio år – 1919–1928 – upptar totalt 86 publicerade titlar, d.v.s. i snitt drygt 8 titlar per år. Som redan nämnts var Norlind under denna period dessutom redaktör för 8 årg.ångar av *STM*, för 6 årg.ångar av tidskriften *Ur nutidens musikliv* samt för en utgåva med brev skrivna av Jenny Lind (1920). Medräknas skall också Norlinds

¹⁴⁶ Brev från Tobias Norlind till Ewert Wrangel 3 juni 1927, Lund universitetsbibliotek, Specialsamlingar/Brevsamlingen.

misslyckade försök 1928 att starta en ny populär musiktidskrift – *Allmän Musiktidning* – som lades ner efter fyra månader. Slutligen medverkade han även med artiklar i *Bonniers konversationslexikon* (ca. 1923) och i *Nordisk familjeboks* 3:e upplaga (1925–34).¹⁴⁷

En närmare granskning av hela detta skriftställer ger beskedet att förhållandevis få bidrag i denna enorma produktion kan uppfattas ha ett verkligt vetenskapligt värde. De flesta av dem bör i stället betecknas som populärvetenskapliga. Detta är något som Carl-Allan Moberg noterar och har en hel del svårighet med att hantera i den hyllningstext till Norlinds 50-årsdag som styrelsen för Svenska samfundet för musikhistorisk forskning gett honom uppdraget att författa.¹⁴⁸ Texten har en förhållandevis lång startsträcka där den europeiska musikhistoriska forskningens historia och svensk musikhistorisk skrivning före Norlinds tid behandlas på drygt 7 sidor innan festföremålets insatser beskrivs och hyllas på de återstående 9 sidorna. Det lyser tydligt igenom att Moberg uppfattar Norlinds publicerade forskning före 1919 som mest värdefull. Här har han inga svårigheter att lyfta fram exempelvis Norlinds tidiga artikel ”Zur Geschichte der Suite” från 1906, en forskningsbragd som fick internationellt genomslag. Likaså lyfter Moberg särskilt fram Norlinds studier i polskans historia.¹⁴⁹ Båda dessa arbeten ger Moberg tillfälle att lovorda Norlinds grundliga uppletande av musikhistoriska källor i såväl utländska som svenska arkiv och bibliotek. Moberg kommer därefter in på Norlinds insatser som lexikograf och hedrar honom genom att jämföra honom med Hugo Riemann och dennes välrenommerade musiklexikon (1:a uppl. 1882). Norlinds musiklexikon bär sin upphovsmans prägel av ”järnhård flit och självständighet i forskning” och bygger på mängder av material som han själv sammanbragt. Men – och här skymtar för första gången i artikeln en direkt kritik fram – lexikonet ”lider väl också av felaktigheter, som relativt lätt borde ha kunnat undvikas,” menar Moberg. Jämförelsen med Riemann fortsätter och nu blir kritiken mer påtaglig:

I själva verket finns det vissa väsens- och levnadsdrag hos Norlind, som påminna om Riemann. Bägges arbete har fått karaktären av tillfällighetsverk, visserligen betydelsefullt men icke alldeles systematiskt, emedan ingendera fått den ledande ställning inom sin vetenskap, som är förbehållen innehavaren av en ordinarie lärostol. Båda ha böjelsen för det encyklopediskt vittsvävande [...] Riemanns allmänna musikhistoria (*Handbuch der Musikgeschichte*) [har mera] karaktären av en serie skickligt hopbuntade specialundersökningar än av – *Handbuch*. Norlinds musik-historia lider av samma fel.¹⁵⁰

¹⁴⁷ Jfr. bibliografin över Tobias Norlinds skrifter i denna volym s. 136 ff. Norlinds artiklar i *Bonniers konversationslexikon* signerades inte.

¹⁴⁸ Moberg 1929. Texten har underrubriken: Tobias Norlind och svensk musikhistorisk forskning.

¹⁴⁹ Moberg 1929: 19.

¹⁵⁰ Moberg 1929: 20. Det framgår inte i texten vilken upplaga av Norlinds *Allmänt musiklexikon* som kritiken avser men eftersom den första delen (om 659 s.) av den omarbetade andra upplagan av lexikonet kommit ut under 1927 bör kritiken i vart fall ha omfattat denna del.

Både Riemann och Norlind får däremot en elege för att de undviker det hos särskilt tyska författare för en tid ”så vanliga estetiska ordkram, som alltså här i Sverige synes anses som bevis på en djupare musikalisk förståelse”. Moberg framhåller i sammanhanget särskilt Norlinds *Beethoven och hans tid* och den kritik som riktas mot ”Paul Bekkers Beethovenfloskler” i denna biografi.

Moberg kommer därefter direkt in på nutiden, d.v.s. Norlinds verksamhet i Stockholm från 1919. När Norlind lämnade sin docentur i Lund avslutades, enligt Moberg, ”det skede i hans vetenskapliga skriftställeri och liv, som starkast och mest konsekvent bundit honom vid internationell musikkforskning.”¹⁵¹ Moberg framhåller nu Norlinds insatser som lärare i musikhistoria och estetik vid konservatoriet (d.v.s. ”Ackis”) och hans ledarskap för Musikhistoriska museet. Likaså prisas han för att ha väckt liv i Svenska samfundet för musikkforskning 1919 samt för den febrila verksamhet han därefter utvecklat som redaktör för samfundets tidskrifter och som biografisk skriftställare. Norlinds enorma produktion sedan 1919 berörs pliktskyldigast och få arbeten lyfts egentligen fram för sitt vetenskapliga värdes skull. Bäst klarar sig de artiklar Norlind låtit publicera i STM som exempelvis ”Olof Åhlström och sällskapsvisan på Anna Maria Lenngrens tid” (STM, 1926) eller ”Jenny Lind och nyromantikerna” (STM, 1920).¹⁵² Men för flertalet av de verk Moberg anför gör han förbehållet att ”de ej äro i samma mening strängt vetenskapliga som de under den tidigare perioden skrivna”.¹⁵³ Ett undantag är de partier i *Kungliga hovkapellets historia 1526–1926* som redogör för kapellets tidigaste historia.¹⁵⁴ Av biografierna är det egentligen endast *Beethoven och hans tid* som få ett egentligt erkännande av Moberg. Detta verk menar han är mer vetenskapligt anlagt och kan ses som ett värdefullt tillskott till den synnerligen torftiga litteraturen om Beethoven på svenska. Den är också:

en livfull och intressant kultur- och sedeskildring från Wien omkring sekelskiftet 1800, vilken ger en ovanligt fyllig bakgrund till Wienklassikernas liv och verk, varöver varje musikintresserad bör vara dess författare högelingen tacksam. Hela verket är i bästa mening populärt, samtidigt som det lämnar åtskilliga bidrag av vetenskapligt värde för kännedomen om Beethovens konst.¹⁵⁵

Inte heller om detta arbete kan Moberg helt hålla styr på sin kritiklust. När Norlind berör Beethovens ställning till Mannheimskolan och till föregångarna Mozart och Haydn har ”den populariserande tendensen fått överhanden”. Moberg beklagar att Norlind inte i stället behandlat ämnet inför ett sakkunnigt forum och med den vetenskapliga apparat som skulle

¹⁵¹ Moberg 1929: 21.

¹⁵² Moberg 1929: 22. Han anger här felaktigt att Norlinds text om Jenny Lind och nyromantikerna publicerades i STM 1924.

¹⁵³ Moberg 1929: 22

¹⁵⁴ Medförfattare till detta arbete, utgivet 1926, var Emil Trobäck (Norlind T. & Trobäck 1926).

¹⁵⁵ Moberg 1929: 22.

möjliggjort en allvarlig diskussion. Bristen på källhänvisningar är särskilt märkbar i sammanhanget. En annan brist är att arbetet nästan helt saknade notexempel.¹⁵⁶

Med detta sagt avslutas den lilla skriften med kommentaren att Norlinds senaste år (d.v.s. före 50-årsdagen) i än högre grad ägnats åt populariserandet av musikaliska ämnen. Moberg rundar därefter av med att Norlinds namn kommer att nämnas bland de främste av dem, som skapat en svensk musikforskning. Pionjärarytelse har alltid varit det tyngsta och otacksammaste av allt:

Tobias Norlind har uträttat ett större banbrytararbete för den kommande svenska musikforskningen än någon annan. Det är på hans verk vi andra, som sträva på detta försummade område av den svenska odlingens historia, hava att efter måttet av vår förmåga ödmjukt arbeta vidare.”¹⁵⁷

Ett bestående intryck av Mobergs hyllningstext är att han egentligen tycker att Norlind gjort sitt som musikforskare och att han i stället bör satsa på chefskapet för Musikmuseet – som får beröm – samt fortsätta längs den framgångsrika vägen att popularisera musikaliska ämnen. Nu är det dags för de yngre att ta över och driva ämnet musikvetenskap framåt i Sverige. Särskilt intressant är att Moberg i sin kritik av Beethovenbiografen lyfter fram att denna borde ha diskuterats i ett ”sakkunnigt forum”, d.v.s. underkastats den kollektiva process där vetenskapliga texter utsätts för granskning av kolleger innan de publiceras. Här står det klart vilken ensamvarg Norlind utvecklats till och tragiken i att han aldrig fick en fast tjänst inom universitetsväsendet.

Det Moberg, liksom sannolikt flertalet av Norlinds gamla adepter, inte kände till var i vilken hög grad som Norlind sedan tidigt 1920-tal för sin och familjens försörjning blivit beroende av inkomster från sitt skriftställarskap. Den stora andelen populärvetenskapliga skrifter i Norlinds produktion under perioden 1923–1928 kan i stor utsträckning förklaras av att han skrev för brödfödan.

Beroendet av extrainkomster och nödvändigheten av att ta betalt för allt han skrev avslöjas i den brevväxling som finns bevarad mellan Tobias Norlind och hans bror Ernst. Norlinds ekonomiska bekymmer tycks ha uppstått redan i samband med att han flyttade till Stockholm. I de tio brev, skrivna av Tobias mellan åren 1919 och 1928, som finns bevarade är det egentligen först i ett av de sista, skrivet i april 1926, som han helt blottlägger sina umbäranden och gör ett försök att förklara hur och varför han dragit på sig de skulder som brodern flera gånger hjälpt honom med att klara upp. För att den ekonomiska röra Norlind ställt till för sig skall kunna förstås behöver brevet citeras i sin helhet:

¹⁵⁶ Moberg 1929: 23.

¹⁵⁷ Moberg 1929: 24.

Sthlm, St Paulsg. 27, d. 16/4 1926

Broder!

Din ädelmodiga handling är jag mycket mera tacksam för, än du någonsin kan ana, och jag lovar till d. 15 juli betala de 600 kr. Vad mina skulder beträffar, kan jag blott närmare utveckla, vad jag antydningssvis under alla åren sagt. Något nytt kan jag ej komma med, så intet sådant finnes. Men jag förstår nog, att jag måste förklara allt utförligare. Alltså:

Då jag kom upp till Sthlm 1919, var jag långt ifrån fri från efterliggande räkningar, som du vet, men jag hade ju också utestående fordringar, och med optimistisk beräkning skulle ju mycket ha blivit över för mig själv. Att emellertid alltid bevaka min rätt, var omöjligt, och allt sjönk i värde. Ständigt kommo nya extra utgifter (krigskonjunkturskatt m.m.), och ingen bostad stod vid den tiden att uppdriva utan stora mellanavgifter. Allt sådant än då och än då inflytande i utgiftsväg steg med varje år till stora handskuld-belopp, som voro omöjliga att fixera, då ändå alltjämt något väntades en. Intill 1922 fortsatte dylikt efterliggande, och jag måste söka täcka stundens ekon. krav med vad som för stunden stod till buds. Detta bestod av de kassor jag hade mig anförtrodda (museets, skolans, m[usi]ksamfundets). Det gällde sedan, att då dessa skulle redovisas taga ur tillfälligt överskott i den ena kassan och lägga i den andra! På så sätt har jag fått leva ur hand i mun, och så har du fått ut ditt under åren. Alla de tre institutionerna och min egen kassa har på så sätt sammanblandats och jag har aldrig vetat, huru mycket jag i varje fall disponerat eller verkligen egt. Då Samf:s medel inflöt, användes dessa omedelbart till löpande utg., och tryckningsskuldena stego år efter år, som jag naturligtvis måste stå för, eftersom jag ju en gång fått medlems [svåräst fortsättning på ordet]. Huru stor min handskuld sålunda var, kunde jag aldrig bestämma, men om jag nu efteråt vill blicka tillbaka, skulle den säkert 1922 ha uppgått till 12.000 kr.

Du frågar naturligtvis, hur jag kunde betala av denna handskuld, när jag ändå hade 3 000 årl. till dig och förut mera årl. Jo, det fick gå på det sätt, att jag satte igång min yppersta uppfinningsrikedom för att förtjäna pengar (den förmågan lär ej vara litet utvecklad hos mig, säga mina vänner), och de första åren kunde jag på lektioner, böcker, uppsatser, föredrag m.m. förtjäna så mycket, att mina samtliga inkomster uppgingo till 22.000 per år. De ha sedan naturnödvändigt sjunkit, men samtidigt har arbetsbördan stigit, då allt betalas mindre (t.ex. 1920 fick jag 50 pr föredrag, 1922 40 och nu 30, tidn. uppsatser 1920 100, 1922 75 och nu 50). På skolan hade jag 1920 c. 22 tim i veckan, 1922 c. 25, nu 32 och till nästa termin 36. Allt detta måste ju skjuta på vilotiden på natten, och därför dignar jag under bördan. Emellertid ha mina inkomster pr år ändå kunnat hålla sig vid 18000–20000, och i år har jag gm att som ”slutsputt” vansinnigt öka arbetsintensiteten nått upp till 21000 i ngt sänär säker

inkomst. Med detta ökande av takten har avsetts att äntligen kasta undan bakhanden. Det hade lyckats att redan nu i jan. komma i jämn takt, om ej skolan i jan. tagit med ens hela kassan ifrån mig, varigenom jag med ens råkade i ett handdeficit på flera tusen.

Kanske du nu förstår, varför allt varit så gräsligt osäkert. Jag har levat alla dessa år, som om exekutionsbetjänten när som helst skulle taga mig. Vad därför din nu räcka hjälpsamma hand betyder, kan ingen ana.

Din tillgivne Tobias ¹⁵⁸

Här förklaras således hur skulder – eller ”bakhanden” med Norlinds uttryck – ständigt jagat honom alltsedan flytten till Stockholm. Att den årsinkomst som han säger sig ha haft under dessa år kan betraktas som skyhögt över vad en person i övre medelklassen hade vid denna tid har mindre betydelse i sammanhanget.¹⁵⁹ Norlind hade kommit efter från början och lyckades aldrig riktigt komma ifatt under den här perioden i sitt liv.

I några andra brev till Ernst beskriver Tobias Norlind hur han hetsar på med sitt skrivande. I juni 1923 heter det bland annat:

Rör. amort. nu, vill jag meddela, att jag sänt 400 kr och resten följer nu om lördag d 30/6. Vad mina tillgångar beträffar, är jag nu endast hänvisad till böcker [...] men som du vet har jag fått en stor bok på 3 000 kr av Gebers förlag. Den skall bli utförlig och grundlig och måste utarbetas med stor omsorg och det tar tid. Emellertid ser jag ingen möjlighet att undvara dessa 3 000 i år och måste därför söka skriva så mycket som möjligt i sommar, ty hösten med ny termin och skola hindrar mycket [...] Jag har hyrt en liten enkel stuga i skogen vid Mälaren för att sitta ostörd i ro och samtidigt ha hustru och barn tillfreds i skogsluften och vid sjön. Det har mycket ökat min arbetskapacitet och jag har skrivit i juni tre (säger 3) böcker, som givit in så mycket, att jag kan något så när i ro skriva på den nya stora [Beethovenbiografen]. De tre små böckerna ha ej givit så mycket pr styck, men jag hyser förhoppning om att få skriva fler sådana vid tillfälle, t.ex. nästa år. De taga blott en vecka vardera att utarbeta. Efter denna stora bok har jag intet nytt att vänta i bokupdrag till nästa år, men två böcker vänta på nyuppl. (Sv.Allm.liv och Lexikonet) och på den första har jag redan fått halvt löfte, på den senare helt löfte men till året därpå. De ge i bästa fall 7 000 tillsammans eller 3 500 per år. Detta skulle då bli till avbetalningarna. Jag skulle ha det mycket bra nu, om ej den eviga bakhanden i året vore, skatter ligga efter och tusende andra gamla

¹⁵⁸ Brev 16/4 1926 från Tobias Norlind till Ernst Norlind [Lunds universitetsbibliotek, Specialsamlingar/Brevsamlingen].

¹⁵⁹ En jämförelse kan exempelvis göras med de statligt reglerade lärarlönerna. 1918 fattade Riksdagen beslut om förbättringar av dessa som innebar att lönespannet för en manlig lektor (med licentiatexamen) blev en årslön på 5800–6800 kr, en manlig adjunkt 4300–5800 kr. Dessa löner ökade inte märkbart under 1920-talet. Jfr vidare [uppgifter tagna från hemsidan Lärarnas historia: <http://www.lararnashistoria.se/node/1110> (hämtad 28 augusti 2018)].

småskulder. De gå dock bort så småningom, och får jag blott krafter, skall jag nog lyckas.¹⁶⁰

Ett år senare, i juli 1924, skriver Norlind till Ernst och tackar för att han hjälpt honom placera ett lån på gynnsammare tid. På en fråga från Ernst om varför han aldrig kan spara svarar han:

Jag har, sedan jag kom till Sthlm, aldrig varit i stånd att lägga undan ett öre. Har jag haft 4000 i hand någon gång, har jag samma dag varit befriad från allt. Det beror på, att jag hela tiden varit i bakhand med skatter och utgifter för min tidskrift [...] Hade jag haft lön att taga ur för hela inkomster, vore det ju ej så svårt, men mer än en tredjedel av mina årliga intäkter bestå av böcker, föredrag, uppsatser m.m.[...].

Norlinds planering innebar att han alltid låg ett år före. I samma brev beskriver han hur kommande år skulle te sig:

Efter 1 juli 1925 har jag intet kontrakt men ligger som alltid i underhandlingar och nu i aug. skall det bestämmas – alltså ett år i förväg. Jag har halva ms. färdigt och delvis inlämnat på sikt härför. Jag anser mig ha goda förhoppningar, men skulle det klicka, har jag reserver (bland annat en halvfärdig bok om Sv. Folkmusik, som Wahlström & Widstr. ville ha 1919 men som då uppsköts, emedan man höll på med en annan: Allm. Mkhist., som sedan 1922 är färdig). Skulle min skaparförmåga utsina, har jag att söka andra inkomstkällor men har därför alltid ett år på mig.¹⁶¹

Det är först omkring 1930 som Norlind tycks ha sluppit ur de värsta ekonomiska bekymren. Under följande årtionden fram till sin död 1947 lyckades han väsentligt bättra på sitt renommé inte minst genom de insatser han gjorde för Musikmuseet och med publicering av texter där den vetenskapliga halten åter är förhållandevis god.

Tobias Norlind och etablerandet av svensk musikvetenskap – en sammanfattning

En förklaring till Norlinds hektiska produktivitet och stora flit under 1920-talet finns således i den prekära ekonomiska situation han hamnade i, delvis av egen förskyllan, när han och familjen flyttade till Stockholm.¹⁶² Hans satsning på att få ut så många populära och säljande

¹⁶⁰ Brev från Tobias Norlind till Ernst Norlind 26/6 1923 [Lunds Universitetsbibliotek, Specialsamlingar/Brevsamlingen].

¹⁶¹ Brev från Tobias Norlind till Ernst Norlind 18/7 1924 [Lund Universitetsbibliotek, Specialsamlingar/Brevsamlingen].

¹⁶² Det finns givetvis fler handlingar, bland annat i Norlind-arkivet i Stockholm, som kan ge en mer fullständig bild av Norlinds ekonomiska förhållanden. Möjligen kan en undersökning av hur och varför han 1917 blev ägare till gården Bjernarp i Axelvold, 3 mil norr om Lund och hur länge han förblev ägare till denna, vara värd att göra. Förvärvet finns omnämnt i Bengtsson N. O. 2004: 16. En annan referens till Norlinds karriär som jordbrukare och

tryckalster som möjligt under denna period kan och bör ses mot denna bakgrund. I den malström han drogs in i för att klara upp sin ekonomi hamnade det mer mödosamma vetenskapliga skrivandet i bakvatten. Hans förhoppningar om en karriär som hade kunnat leda till att han utifrån en fast tjänst som docent vid ett svenskt universitet varit i stånd att etablera musikvetenskap som en självständig universitetsdisciplin försvann på vägen. Visserligen tilldelades han av regeringen professors namn på sin 60-årsdag den 5 maj 1939 men denna titel, som främst kan ses som en hedersbetygelse för hans insatser för svensk musik och svenskt musikliv, var något annat än det han från början inriktat sig på. Det blev i stället Carl-Allan Moberg, som utifrån den fasta tjänst som docent som han fick relativt snabbt efter sin disputation för doktorsgraden 1927 kunde börja bygga upp en miljö som 20 år senare ansågs tillräckligt stabil för inrättandet av en professur i ämnet.

Frågan är emellertid om det inte är mer givande att släppa den fokusering på att klara ut *vem* som skall betraktas som musikvetenskapens grundare i Sverige som jag och de forskare jag citerat ovan fastnat i och i stället ställa frågan om *varför* det dröjde så länge innan ämnet fick en professur, d.v.s. drygt 20 år efter det att de första avlönade tjänsterna i ämnet tillkommit. Ett svar är att denna tillkom under en period då flera nya lärostolar inrättades inom det svenska universitetssystemet.¹⁶³ Denna expansion, som föregicks av flera statliga utredningar om den högre utbildningen under tiden 1930–1945 gynnade framför allt tillkomsten av nya lärostolar inom medicin och teknik men även humaniora fick en skärv av satsningen. 1947 var exempelvis också året då sociologi blev en egen disciplin efter att länge ha funnits som en underdisciplin till praktisk filosofi och samma år tillkom även nya självständiga professurer i kulturgeografi och ekonomisk historia.¹⁶⁴ Överhuvudtaget fanns det i Sverige efter andra världskriget både intresse för och resurser för att bygga ut universiteten och inrättandet av dessa nya professurer var en direkt följd av detta. En sådan expansion av universiteten var i sin tur en del av en allmän trend inom hela västvärlden att tillskapa nya platser och nya ämnen vid universiteten.

Vidare kan frågan ställas om *var* de mest gynnsamma betingelserna fanns för framväxten av en miljö god nog för en självständig professur i musikvetenskap. Universitetet i Lund, som Norlind först knöt alla sina förhoppningar till, kan knappast sägas ha haft de bästa förutsättningarna för en etablering av ett nytt ämne som musikvetenskap. Staden Lund var långt in på 1900-talet en utpräglad småstad med ett mycket begränsat offentligt musikliv och så värst utvecklat var detta inte heller i närbelägna Malmö som för övrigt länge också var en relativt liten

indirekt hans förmögenhetsförhållanden finns i Preben Nodermanns hyllningsartikel till Norlinds 50-årsdag, publicerad i *Lunds Dagblad* den 4 maj 1929. Artikelnen citeras i Bengtsson N. O. 2004. Det sägs här att Norlind en gång samtidigt ägde tre gårdar, ”vilka han avhände sig visserligen med saknad men ej utan vinst.” (s. 19).

¹⁶³ För mina resonemang som här följer om de institutionella förutsättningarna för etablerandet av musikvetenskap som en självständig universitetsdisciplin står jag i tacksamhetsskuld till sociologerna Gunnar Olofsson och Ola Agevall som bidragit med kunskaper om statsmaktens satsning på inrättandet av nya professurer direkt efter andra världskriget. Avsnittet bygger vidare på synpunkter som framfördes av bland andra Folke Bohlin och Bengt-Olof Bengtsson vid två seminarier kring en tidigare version av denna text som ägde rum i september 2018 inom ramen för Tobias Norlind-samfundets för musikvetenskap verksamhet i Lund.

¹⁶⁴ Olsson 1997.

stad. Båda städerna, liksom övriga småstäder i södra Sverige hade ett mycket tunt borgerligt befolkningsskikt ur vilket studenter med intresse för högre akademiska studier i musik kunde rekryteras. I dessa avseenden erbjöd Uppsala och Stockholm mycket bättre förutsättningar. Att Uppsala som landets första universitet också blev det första som inrättade en professur i musikvetenskap är kanske därför inte så underligt. Denna skillnad i förutsättningar mellan våra universitets- och högskoleorter är något som är än mer relevant för frågan om musikvetenskapens nuvarande status som universitetsämne i Sverige. Denna fråga bör emellertid diskuteras i annat sammanhang.

I stället vill jag åter en gång rikta ljuset på Norlind. Det är svårt att bortse från att hans svårigheter att ta sig fram i den akademiska världen också hänger samman med den känsla av underlägsenhet som tycks ha varit en del av hans personlighet – eller med Bourdieus terminologi – hans habitus. Norlinds självuppfattning skymtar fram i den jämförelse han gör mellan den danske professorn i musikvetenskap Angul Hammerich och sig själv i ett brev 1909, d.v.s. samma år som han disputerade och började tänka vidare om sin karriär. Hammerich är ju, skriver Norlind:

...som son af en framstående vetenskapsman redan uppfödd inom en social krets, där han själfskrifvet skulle inge aktning. Dessutom är han så pass ekonomiskt stark, att han alltid själf kunnat skapa sig sin värld. För mig är saken helt annorlunda. Oafsett den sociala ställning jag i jämförelse med Hammerich är född i, har jag, äfven där mina musikhistoriska studier varit som mest djupgående och allvarliga, alltid höstat hån och förakt.¹⁶⁵

Citatet röjer en habitus där underlägsenhetskänslor lätt får överhanden.¹⁶⁶ Dessutom: En tydligare illustration till vad Bourdieu avser med begreppen *socialt och kulturellt kapital* i karriärsammanhang får man leta efter.

¹⁶⁵ Brev från Tobias Norlind (Sydöstra Skånes folkhögskola, Tomelilla) till Ewert Wrangel 1 juni 1909, Lunds universitetsbibliotek, Specialsamlingar/Brevsamlingen.

¹⁶⁶ Liknande underlägsenhetskänslor dyker också upp i flera av de brev Norlind skriver till vänner som Preben Nodermann och Daniel Fryklund.

Källor och litteratur

Otryckta källor

Lund

Arkivcentrum Syd

Lunds universitets arkiv

Landsarkivet (samtliga handlingar ur nedanstående arkiv är även tillgängliga i Riksarkivets digitala forskarsal (<https://sok.riksarkivet.se/digitala-forskarsalen>))

Bonderups kyrkoarkiv

Saxtorps kyrkoarkiv

Vellinge kyrkoarkiv

Västra Alstads kyrkoarkiv

Lunds universitetsbibliotek, Specialsamlingar, Enskilda arkiv/brevsamlingar efter:

Preben Nodermann

Ernst Norlind

Nils Peter Norlind

Tobias Norlind

Ewert Wrangel

Stockholm

Musik- och teaterbiblioteket,

Carl Fredrik Hennebergs arkiv

Tobias Norlinds arkiv (TNA)

Daniel Fryklunds arkiv och samlingar

Riksarkivet,

Svenska samfundet för musikforsknings arkiv

Litteratur

Atterbom John 1901. 'Recension av Tobias Norlind, Svensk musikhistoria'. *Göteborgs Handels- och sjöfartstidning*. (4 december).

Bengtsson Ingmar 1969. 'Svenska samfundet för musikforskning 50 år (1919–1968)'. *Svensk tidskrift för musikforskning*, årg.51, 7–48.

– 1971. 'Fakta och funderingar om musikvetenskap i Sverige.' I Gustaf Hilleström (red.): *Svenska musikperspektiv. Minnesskrift vid Kungl. musikaliska akademiens 200-årsjubileum*. Stockholm: Nordiska musikförlaget, 283 ff.

– 1973. *Musikvetenskap. En översikt*. Stockholm: Esselte Studium.

– 1987. 'Carl-Allan Moberg'. *Svenskt biografiskt lexikon*. Stockholm: Riksarkivet, band 25, 1985–87: 544. (<https://sok.riksarkivet.se/Sbl/Presentation.aspx?id=9375>).

Bengtsson, Nils Otto 1988. *Preben Nodermann – legend i Lund*. Lund: Gamla Lund.

– 2004. 'Norlind innifrån – ur korrespondensen med Preben Nodermann'. I Folke Bohlin (red.): *Om Tobias Norlind. En pionjär inom musikforskningen*. Lund: Tobias Norlind-samfundet för musikforskning, 13–22.

Bohlin, Folke 1980. 'Tobias Norlind och musikvetenskap som universitetsämne. Sammanfattning av ett referat. I Anders Carlsson och Jan Ling (red.): *Nordisk musik och*

- musikvetenskap under 1970-talet. En rapport från 8:e Nordiska musikforskar-kongressen, Ljungskile folkhögskola, 25–30 juni 1979.* Göteborg: Musikvetenskapliga institutionen, 24–25.
- [1990–]1991. 'J H Tobias Norlind.' I *Svenskt biografiskt lexikon*. Stockholm: Riksarkivet, band 27, 558. (<https://sok.riksarkivet.se/Sbl/Presentation.aspx?id=8384>).
 - 2004a. 'Förord'. I Folke Bohlin (red.): *Om Tobias Norlind. En pionjär inom musikforskningen*. Lund: Tobias Norlind-samfundet för musikforskning, 5. (<http://tobiasnorlindsamfundet.se/sida5/index.html>).
 - 2004b. 'Tobias Norlind – en kort biografi'. I Folke Bohlin (red.): *Om Tobias Norlind. En pionjär inom musikforskningen*. Lund: Tobias Norlind-samfundet för musikforskning, 7–12. (<http://tobiasnorlindsamfundet.se/sida5/index.html>).
- Bourdieu, Pierre 1977. 'La production de la croyance. Contribution à une économie des biens symboliques'. *Actes de la recherche en sciences sociales*, III: 13. Paris: Maison des sciences de l'homme, 3–43.
- 1986. 'Produktionen av tro. Bidrag till en teori om de symboliska tillgångarnas ekonomi'. I Pierre Bourdieu: *Kultursociologiska texter*, i urval av Donald Broady och Mikael Palme. Stockholm: Salamander, 151 ff.
 - 1992. 'Men vem har skapat skaparna?'. I *Kultur och kritik: Anföranden*. Göteborg: Daidalos, 229 ff.
- Dahlstedt, Sten. 1986. *Fakta & Förnuft. Svensk akademisk musikforskning 1909–1941*. Göteborg: Göteborgs universitet, Musikvetenskapliga institutionen.
- Dokumenterat* [Elektronisk resurs]: bulletin från Musik- och teaterbiblioteket, Dokumentationsenheten SMA vid Statens musikbibliotek, Stockholm, 2000–. <http://musikverket.se/musikochteaterbiblioteket/arkiv/dokumenterat/>.
- Enquist, Inger 2014. 'Tobias Norlinds arkiv'. *Dokumenterat. Bulletin från Musik- och Teatermuseet* 46, 68–70.
- Gullberg, Hjalmar & Uggla, Torsten (red.) 1919. 'Norlind, Tobias'. *Svensk biografisk kalender I. Malmöhus län*, Stockholm, 243.
- Hornwall Gert 1984. 'När Isak Collijn grundade Nordisk tidskrift för bok- och biblioteksväsen'. I Torbjörn Söderholm (red.): *Från vän till vän*. Åbo: Åbo Akademi, [113]–133.
- Huss, Frans J. 1901. 'Anmälan av Tobias Norlind, Svensk musikhistoria'. *Svensk musiktidning*. 1901, årg. 21, nr. 19: 145.
- Jeanson Gunnar 1926. *August Söderman: en svensk tondiktarens liv och verk*. Stockholm: Bonniers [diss. Stockholms högskola].
- Lindgren, Adolf 1903. 'Anmälan av Tobias Norlind Svensk musikhistoria'. *Aftonbladet*. (30 september).
- Lunds Dagblad* 24 januari 1903, annons om musikundervisning.
- Lönn, Anders 1975. 'Anrep-Nordin, Birger'. *Sohlmans musiklexikon*, 2:a uppl., band 1, Stockholm: Sohlmans förlag, 155.
- 1976. 'Internationale Musikgesellschaft (IMG)'. *Sohlmans musiklexikon*, 2:a uppl., band 3. Stockholm: Sohlmans förlag, 589.
 - 1977. 'Moberg, Carl-Allan'. *Sohlmans Musiklexikon*, 2:a uppl., band 4. Stockholm: Sohlmans förlag, 542 ff.
- Moberg Carl-Allan 1927. *Über die schwedischen Sequenzen: eine musikgeschichtliche Studie*. Uppsala: Almqvist & Wiksell [Inaugural-Dissertation].

- 1929. *Tobias Norlind 50 år: den 6. maj 1929*. Stockholm.
 - 1947. 'Tobias Norlind'. *Svensk tidskrift för musikforskning*, 5–15.
(<http://www.musikforskning.se/stm/STM1947/STM1947Moberg1.pdf>).
 - 1951. 'Musikforskning'. *Sohlmans musiklexikon*, band 3, s. 1080–1086.
- Nodermann, Preben 1929. 'Tobias Norlind 50 år'. *Lunds Dagblad*, 4 maj.
- Norlind, Ernst 1940. *Livsouvertyr. Händelser ur en barndom och ungdom*. Lund: Gleerups.
- Norlind, Nils Peter 1895. 'Wilhelm Heintze'. *Nya Lund*, (januari).
- 1902. 'Svensk musikhistoria af Tobias Norlind'. *Musiktidningen: organ för svenska musici*, 29 januari.
- Norlind Tobias 1899a. 'Den musikhistoriska vetenskapen'. *Svensk musiktidning*, årg. 19 nr. 19, 142–143.
- 1899b. 'Suiten före Bach'. *Svensk musiktidning*. årg.19 nr. 15, 110–111.
 - [1899–]1900a. 'Die Musikgeschichte Schwedens in den Jahren 1630–1730'. *Sammelbände der Internationalen Musikgesellschaft*, Jahrg. 1. Leipzig, 165–212.
 - 1900b. 'Sveriges musikhistoria åren 1630–1730'. *Svensk musiktidning*, årg. 20, nr 9, 67–68, nr. 10: 74–75, nr. 11: 82–84, 85.
 - 1901a. 'Källorna till svenska musikens historia'. *Svensk musiktidning*, årg. 21, nr. 13 s. 95–97, nr. 14: s.103–104, nr. 15: s. 112, nr. 16: s. 118–120, nr. 17: s. 126–127, nr. 18: s. 135–136, nr. 19: s. 143–144, nr. 20: s. 151–152.
 - [1900–]1901b. 'Schwedische Schullieder im Mittelalter und in der Reformationszeit'. *Sammelbände der Internationalen Musikgesellschaft*, årg. 2. Leipzig, 552–607.
 - 1901c. *Svensk musikhistoria*. Helsingborg.
 - 1902. *Om språket och musiken, några blad ur recitativets äldsta historia tillika med en musikbilaga omfattande 17 notexempel*. Lund: Studier i jämförande musikforskning 1.
 - 1907. *Beethoven*. Stockholm. (De största märkesmännen 5.)
 - 1909. *Latinska skolsånger i Sverige och Finland*. Lund.
 - 1911. *Studier i svensk folklöre*. Lund.
 - 1912 *Svenska allmogens lif i folksed, folktro och folkdiktning*. Stockholm.
 - [1908–]1914. *Årsredogörelser för Sydöstra Skånes Folkhögskola 1908–14*. [Okat. tryck].
 - 1915. *Oxie och Skytts härads folkhögskola, Östra Grefvie. En historik och en beskrivning*. Lund.
 - 1916. *Allmänt Musiklexikon*. Del I–II. Stockholm.
 - [1916–]1917. Artiklar om trädgård och trädgårdsskötsel, i *Täppan: Skånska trädgårdsföreningens tidskrift: rådgivare för den mindre trädgårdsägaren*, Alnarp.
 - 1918a. 'Musik och studentsång i Lund'. I *Under Lundagårds kronor: Minnen upptecknade av gamla studenter. [Samling 1] En minneskrans vid tvåhundraårsfesten af gamla studenter*. Lund, 338–348.
 - 1918b. *Skattsägner. En studie i jämförande folkminnesforskning*. Lund.
 - 1918c. *Svensk musikhistoria*. 2:a. tillökade och illustrerade upplagan. Stockholm.
 - 1919. *Erik Gustaf Geijer som musiker*. Stockholm.
 - 1924. *Beethoven och hans tid*. Stockholm.
 - 1926. 'Olof Åhlström och sällsapsvisan på Anna Maria Lenngrens tid'. *Svensk tidskrift för musikforskning* årg. 8, 1–64.
 - 1928. *Allmän musiktidning*. Stockholm.

- [1927–]1928. *Allmänt musiklexikon*, 2:a omarb. uppl. Stockholm..
 - [1922–]1929. Diverse artiklar. *Bonniers konversationslexikon*. Stockholm.
- Norlind Tobias och Emil Trobäck 1926. *Kungl. hovkapellet historia 1526–1926*. Stockholm.
- Olsson, Anna 1997. 'En ny sociologi: om inrättandet av sociologi som självständigt akademiskt ämne i Sverige 1947'. I Hansen, Lars (red.): *Sociologi i tiden: bakgrund, utveckling, framtid*, (Daidalos, Göteborg, 1997), 203 ff.
- Posse, Amelie 1946. *Kring kunskapens träd*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Söderholm, Torbjörn (red.) 1984. *Från vän till vän*. Åbo: Åbo Akademi.
- Ternhag, Gunnar 2016. 'Akademien Granskar...: Musikvetenskap i Sverige – en bakgrund'. I *Saga och sed: Kungl. Gustav Adolfs Akademiens årsbok*. Uppsala, 2016, 191–198. (<http://su.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A907343&cdswid=-1491>).
- Ur nutidens musikliv: månadsskrift* 1920–1925. Utgiven av Svenska samfundet för musikforskning, Stockholm.
- Wallin, Stig 1951. 'Moberg, Carl-Allan'. *Sohlmans Musiklexikon* band 3. Stockholm: Sohlman, 951ff.
- Wrangel Evert 1902. 'Tobias Norlind, Svensk musikhistoria'. *Sydsvenska Dagbladet*, 12 januari.
- Wulff, Fredrik 1918. 'Hågkomster från Lunds högre musiklif 1866–1901'. I *Under Lundagårds kronor: minnen upptecknade av gamla studenter. [Samling 1] En minneskrans vid tvåhundraårsfesten af gamla studenter*. Lund, 27 ff.

Internetresurser

Personer

- Leschetizky, Theodor (1830–1915): https://sv.wikipedia.org/wiki/Theodor_Leschetizky, (hämtad 2018-03-02).
- Moberg, Carl-Allan (1896–1978): <https://sok.riksarkivet.se/sbl/artikel/9375>, *Svenskt biografiskt lexikon* (art av Ingmar Bengtsson), hämtad 2018-11-21.
- Norlind, Tobias (1879–1947): <https://sok.riksarkivet.se/sbl/artikel/8384>, *Svenskt biografiskt lexikon* (art av Folke Bohlin), hämtad 2018-11-05.
- Rothstein, Fredrika (Frédérique) (1860–1930): <https://gw.geneanet.org/karosenius?lang=en&pz=petrus&nz=arosenius+f+rank+av+westren&ocz=0&p=fredrika+charlotta&n=rothstein>; (hämtad 2018-03-04).
- Svensson, Sven E.: <http://levandemusikarv.se/composers/svensson-sven-e/>; (hämtad 2018-01-24).

Övriga

- Digitala forskarsalen, Riksarkivet: <https://sok.riksarkivet.se/digitala-forskarsalen>.
- Dokumenterat* [Elektronisk resurs]: Bulletin från Musik- och teaterbiblioteket, Dokumentations-enheten SMA vid Statens musikbibliotek, Stockholm, 2000-
<http://musikverket.se/musikochteaterbiblioteket/arkiv/dokumenterat/>.
- Historiska uppgifter om skolbetyg i Sverige:
https://sv.wikipedia.org/wiki/Skolbetyg_i_Sverige
- Lärarnas historia: <http://www.lararnashistoria.se/node/1110>.

Musikhistoriska museet/historik: <https://scenkonstmuseet.se/om-scenkonstmuseet/historia/>
Svensk tidskrift för musikforskning/digitaliserat arkiv –2014: <http://musikforskning.se/stm-sjm/node/104>.

Svensk musiktidning 1888–1913:

<https://musikverket.se/musikochteaterbiblioteket/rariteter/svensk-musiktidning/#question-rgng1913>.

Tobias Norlind-samfundet för musikforskning: <http://www.tobiasnorlindsamfundet.se/>.